

**Lasten vertaissuhteiden rakentuminen
vuorohoidossa varhaiskasvattajien kuvailemana**
Venla Hellstén

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2022
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Hellstén, Venla. 2022. Lasten vertaissuhteiden rakentuminen vuorohoidossa varhaiskasvattajien kuvailemana. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 74 sivua.

Yhteiskunta on avoinna 24 tuntia vuorokaudessa, mikä tarkoittaa lasten vanhempien epätyypillisten työaikojen lisääntymistä. Samalla vuorohoidon tarve kasvaa lasten osallistuessa varhaiskasvatukseen kaikkina vuorokaudenaikoina. Tutkimuksessa selvitettiin, miten vuorohoidon konteksti heijastuu lasten vertaissuhteiden rakentumiseen sekä miten varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa. Tarkastelun kohteena olivat varhaiskasvattajien tuottamat kuvailut lasten vertaissuhteiden rakentumisesta. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelun keinoin *Perheet 24/7*-tutkimuksessa. Aineisto koostui vuorohoidossa työskentelevien varhaiskasvattajien haastatteluista (n=37). Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Varhaiskasvattajien kuvailujen mukaan lasten vertaissuhteet rakentuvat suhteessa siihen aikaan, jonka lapset eivät ole tai ovat paikalla vuorohoidossa. Lasten hoitoaikojen eriytyminen sekä haastaa että laajentaa vertaissuhteita. Vertaissuhteita haastaa niiden vaihtuvuus, eriytyminen ja lapsen kokema ikävä vertaisen ollessa poissa, kun taas vertaissuhteita laajentaa vaihtuvuuden tuottamat uudet vertaissuhteet ja vaihtuvuuteen tottuminen. Pidempään vuorohoidossa olleet lapset ovat tulosten mukaan tottuneempia vaihtuvuuteen. Vertaissuhteita rakentuu lasten ollessa samaan aikaan paikalla, jolloin niitä rakentuu yli ryhmärajojen ja eri-ikäisten kanssa sekä lasten ollessa samoissa vuoroissa. Lisäksi aikaa on enemmän vertaissuhteiden rakentumiseen, kun lapsia on vähemmän. Varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista ohjaamalla ja johdattamalla lapsia toimintaan sekä osallistamalla itse toimintaan.

Asiasanat: varhaiskasvatus, vuorohoito, vertaissuhde, varhaiskasvattaja

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	5
2	VUOROHOIDO OSANA VARHAISKASVATUSTA	8
	2.1 Vuorohoidon tarve ja järjestäminen.....	8
	2.2 Vuorohoidon erityispiirteitä.....	12
3	LASTEN VERTAISUHQTEET VUOROHOIDOSSA	16
	3.1 Lasten vertaissuhteiden rakentuminen	16
	3.2 Varhaiskasvattajien rooli lasten vertaissuhteiden rakentumisessa	20
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	26
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	27
	5.1 Laadullinen lähestymistapa	27
	5.2 Perheet 24/7 -tutkimushanke.....	28
	5.3 Tutkimusaineisto teemahaastattelulla	29
	5.4 Tutkimukseen osallistujat.....	31
	5.5 Laadullinen sisällönanalyysi.....	32
	5.6 Tutkimuksen eettiset ratkaisut.....	36
6	LASTEN VERTAISUHQTEET VUOROHOIDOSSA	38
	6.1 Lasten vertaissuhteiden rakentuminen	38
	6.1.1 Lapset erirytmisesti paikalla vuorohoidossa	39
	6.1.2 Lapset samaan aikaan paikalla vuorohoidossa	42
	6.2 Varhaiskasvattajat tukevat vertaissuhteiden rakentumista	44
	6.2.1 Varhaiskasvattaja ohjaa ja johdattaa lapsia toimintaan.....	45
	6.2.2 Varhaiskasvattaja osallistuu toimintaan.....	48
7	POHDINTA	51

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	51
7.2 Tutkimuksen luotettavuus	59
7.3 Jatkotutkimusaiheet.....	62
LÄHTEET	64
LIITTEET.....	72

1 JOHDANTO

Yhteiskunta elää aiempaa enemmän tilanteessa, jossa erilaiset palvelut ovat avoimina 24 tuntia vuorokaudessa, mikä tarkoittaa ilta-, yö- ja viikonlopputöiden lisääntymistä (Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009; Li, Johnson, Han, Andrews, Kendall, Strazdins & Dockery 2014; Presser 2003). Muutoksen myötä yhä useammat lapset elävät perheissä, joissa toinen tai molemmat vanhemmista työskentelevät epätyypillisinä työaikoina (De Schipper, Van IJzendoorn & Tavecchio 2004; Han 2004; Strazdins, Korda, Lim, Broom & D'Souza 2004) ja haastetta lapsiperheen elämään tuottaa vanhempien työaikojen, lasten hoitoaikojen sekä perheen ja lasten elämisen rytmin yhteensovittaminen (Moss 2009; Rönkä, Malinen & Lämsä 2009). Kun yhteiskunnan tulee noudatella enenevässä määrin työelämän muutoksia, edellyttää yksilöllistyvä ja monimuotoistuva työelämä joustavuutta suomalaiselta varhaiskasvatusjärjestelmältä (Repo & Kröger 2009).

Varhaiskasvatus määritellään lapsen suunnitelmallisena ja tavoitteellisena kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamana kokonaisuutena, jossa painotuu pedagogiikka (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Suomessa varhaiskasvatukseen osallistui vuonna 2019 kaikkiaan 253 727 lasta, mikä vastaa 77 prosenttia väestön 1–6-vuotiaista lapsista (THL 2020). Epätyypillisten työaikojen lisääntymisen myötä tarve varhaiskasvatuksen vuorohoidolle kasvaa lasten osallistuessa varhaiskasvatukseen kaikkina vuorokaudenaikoina. Vuorohoito on syntynyt varhaiskasvatusjärjestelmän tavoin yhteiskunnallisista tarpeista – ensisijaisena tavoitteena on ollut tarjota lapsille turvallinen hoitopaikka vanhempien työskennellessä epätyypillisinä aikoina (Peltoperä, Turja, Vehkakoski, Poikonen & Laakso 2018; Rusanen 2011). Vuorohoito on merkittävä osa suomalaista varhaiskasvatusjärjestelmää, joka koskettaa suurta määrää lapsia, heidän perheitään sekä varhaiskasvattajia. Ilmiöstä on kuitenkin vielä verrattain vähän kirjallisuutta tai tutkimusta. (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016.)

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ja toteuttamista säädellään erilaisten lakien, asetusten, säädösten ja asiakirjojen avulla, mutta Siippaisen (2018) mukaan vuorohoitoa koskevia erityissäädöksiä ei laissa ja asetuksissa ole – jokainen kunta tulkitsee lain ja asetuksen parhaaksi katsomallaan tavalla. Koska yhteiset linjaukset puuttuvat, vuorohoitoa järjestetään ja toteutetaan kunnissa monin eri tavoin (Lammi-Taskula & Siippainen 2018). Vuorohoidon lapsiryhmät muodostuvat toiminnassa lasten hoitoaikojen mukaisesti. Lasten hoitoaikojen epäsäännöllisyys ja eriytyisyys lisää lasten päivittäistä vaihtumista, jolloin vuorohoidon lapsiryhmät voivat olla päivittäin hyvin erilaisia kokoonpanoiltaan.

Julkista keskustelua 24/7-yhteiskunnan vaikutuksista on Malisen, Dahlblomin ja Tepon (2016) mukaan käyty runsaasti, mutta harvoin keskustelussa on huomioitu ilmiön merkityksiä lapsille ja lapsiperheille sekä heidän hyvinvointiaan tukeville yhteiskunnan palveluille. Tarkasteltaessa 24/7-yhteiskunnalle ominaista elämisen rytmiä ja vuorohoitoa pienten lasten kannalta nousee keskusteluun usein huoli lasten hyvinvoinnista. Lasten nähdään tarvitsevan säännöllisiä rutiineja sekä pysyviä vuorovaikutussuhteita, joita lasten vanhempien epätyypillisten työaikojen ja vuorohoidon koetaan uhkaavan (Murtorinne-Lahtinen, Moilanen, Tammelin, Rönkä & Laakso 2016). Myös kansainvälisissä tutkimuksissa vuorohoidosta ja vaihtuvista hoitojärjestelyistä on erityisesti painotettu hoitomuotojen yhteyttä lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen (Anme & Segal 2003; Claessens & Chen 2012; De Schipper, Van IJzendoorn & Tavecchio 2004; Li ym. 2014; Strazdins ym. 2004), mutta on huomioitava, että maittain vuorohoidon järjestämisen tavat vaihtelevat suuresti.

Vuorohoidossa oleville lapsille 24/7-yhteiskunta ja työelämän muutokset ovat osa sitä todellisuutta, jossa he elävät omaa ainutkertaista lapsuuttaan (Siippainen 2018), minkä vuoksi on keskeistä saada enemmän tietoa siitä, millaista vuorohoidon arki on. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten vuorohoidon konteksti heijastuu lasten vertaissuhteiden rakentumiseen. Lisäksi tarkastellaan, miten varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa. Tässä tutkimuksessa *vertaissuhde* määritellään lapsen vuo-

rovaikutussuhteeksi vertaistensa kanssa (ks. Salmivalli 2008). Lasten vertaissuhteilla on Goswamin (2011) tutkimuksessa havaittu yhteys lapsen hyvinvointiin ja myönteiset vertaissuhteet edistävät lapsen hyvinvointia. Vuorohoidossa vuorovaikutussuhteiden suuren vaihtuvuuden on kuitenkin todettu olevan riskitekijä lapsen hyvinvoinnille (De Schipper, Tavecchio, Van IJzendoorn & Linting 2003). Tässä tutkimuksessa lasten vertaissuhteiden rakentumista lähestytään varhaiskasvattajien kuvailemana ja saatua tietoa voidaan hyödyntää vuorohoidon kehittämisessä ja järjestämisessä. Tutkimusaineisto on kerätty osana Suomen Akatemian rahoittamaa konsortiotutkimusta *Perheet 24/7 - Lasten sosioemotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7-taloudessa* (2011–2014) ja se koostuu vuorohoidossa työskentelevien varhaiskasvattajien (n=37) haastatteluista.

Tutkielma alkaa teoreettisella viitekehyksellä, jossa avaan vuorohoidon tarvetta ja järjestämistä sekä vuorohoitoon liitettyjä erityispiirteitä. Lisäksi kuvaan tutkimuksen keskiössä olevia lasten vertaissuhteita sekä niiden merkitystä lapselle huomioiden vuorohoidon kontekstin. Tarkastelussa on myös varhaiskasvattajien rooli lasten vertaissuhteiden tukemisessa. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen kuvaan tutkimuksen toteuttamista tutkimuskysymysten, laadullisen lähestymistavan, tutkimusaineiston ja analyysiprosessin osalta. Tutkimuksen tulokset ovat koottuna luvussa 6 ja saatuja tuloksia sidotaan aiempaan tutkimukseen luvussa 7, joka sisältää lisäksi tutkimuksen luotettavuuden arviointia sekä jatkotutkimusaiheita.

2 VUOROHOIDO OSANA VARHAISKASVATUSTA

2.1 Vuorohoidon tarve ja järjestäminen

Yhteiskunnan globalisaatio ja erilaisten palveluiden avoinna oleminen merkitsevät sitä, että yhteiskunnan tulee olla valmiina reagoimaan jokaisella hetkellä 24 tuntia vuorokaudessa avoinna olevassa maailmassa (Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009; Presser 2003). Yhteiskunnallisen muutoksen myötä työn ja vapaa-ajan rajat ovat muuttuneet joustavimmiksi ja työn tekemisen ajat sekä paikat ovat moninaistuneet. Esimerkiksi vuonna 2016 toteutunut kaupan alan aukioloaikojen vapautuminen laajensi monen työntekijän työaikoja ulottumaan entistä useammin myöhäisiin iltoihin, öihin, pyhiin sekä viikonloppuihin. Näistä työajoista sekä vuorotyöstä käytetään usein nimitystä *epätyypilliset työajat*, vaikka yleisyydessä mitattuna nämä työajat ovat Suomessa kaikkea muuta kuin epätyypillisiä sekä yleisempiä Suomessa kuin muualla Euroopassa keskimäärin. (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016.)

Epätyypillisten työaikojen yleistyessä varhaiskasvatusta tarvitaan 24 tuntia vuorokaudessa, minkä vuoksi varhaiskasvatuksen saatavuutta kaikkina vuorokauden aikoina on turvattu varhaiskasvatusjärjestelmän vuorohoidolla. Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan vuorohoitoa järjestetään iltaisin, öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapyhinä päiväkodeissa tai perhepäivähoidossa. Sitä järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee vuorohoitoa vanhemman tai muun huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Käytännössä vuorohoitoa järjestetään kunnissa tarpeen mukaan päiväkodeissa laajennetuina aukioloin, jolloin vuorohoido sijoittuu aamuun ennen kello 6.00 ja iltaan kello 18.00 jälkeen sekä ympärivuorokautisissa päiväkodeissa öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapyhinä. Usein isommissa kunnissa ympärivuorokautista vuorohoitoa tarjotaan keskitetysti tietyissä päiväkodeissa. (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016.) Vuorohoidon aikaisista aamuista,

illoista, öistä ja viikonlopuista käytetään yleisesti nimitystä *ääriajat* (ks. Siippainen 2018). Vuorohoidon järjestäminen vaihtelee kunta- ja yksikkökohtaisesti riippuen sekä lapsiperheiden tarpeista että kunnan resursseista. Kunnille annetaan näin ollen laajat mahdollisuudet järjestää vuorohoitoa ja päättää paikallisesti varhaiskasvatuspalveluista perheitä parhaiten palvelevalla tavalla. (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016; Peltoperä, Dahlblom, Turja, Rönkä, Collin, Hintikka & Teppo 2016.)

Vuorohoito yhteiskunnan palveluna mahdollistaa monessa lapsiperheessä vanhempien työskentelyn epätyypillisinä työaikoina (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016) sekä tarjoaa edellytykset työn ja perhe-elämän yhdistämiseen (Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009; Repo & Kröger 2009). Vuorohoitoa käyttävät lapsiperheet ovat Suomessa moninainen ryhmä työ- ja perhetilanteidensa osalta (Tammelin & Rönkä 2013), sillä epätyypillistä työaika tehdään monilla aloilla ja ammattiryhmissä niin terveydenhuoltoalalla kuin yrittäjien joukossa (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016). Tutkimuksissa erityisesti pienten lasten äitien lisääntyvä työssäkäynti mainitaan syyksi vuorohoidon tarpeen kasvulle (Anme & Segal 2003; Han 2004; Peltoperä ym. 2018).

Kallandin (2011) mukaan on tavallista, että pienten lasten vanhemmat ovat kokopäivätyössä, jolloin lapset voivat olla paikalla varhaiskasvatuksessa tai vuorohoidossa jopa yli kymmenen tuntia. Laissa varhaiskasvatuksen päivittäiseksi kestoksi määritetään enintään kymmenen tuntia yhtäjaksoisesti, mutta vuorohoidossa kesto määritetään hoidontarpeen mukaisesti (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Kalland (2011) toteaa vuorohoidon vain tukevan lasten vanhempien mahdollisuutta tehdä epätyypillisiä työaikoja, eikä ympärivuorokautinen hoito vuorohoidossa ole lapsen edun tai tarpeen mukaista. Lasten vanhempien tarpeisiin vastaaminen on Kallialan (2012) sekä Peltoperän ja kumppaneiden (2018) mukaan painottunut suomalaisen varhaiskasvatusjärjestelmän historiassa – kun lasten vanhemmat ”vapautetaan” työelämään, tulee lapsille saada turvallinen hoitopaikka. Vuorohoidon tarve yhteiskunnassa haastaa löytämään tasapainoa niin lasten vanhempien, lasten kuin varhaiskasvattajien tarpeiden välillä heikentämättä varhaiskasvatuksen laatua (De Schipper ym. 2003). Tämä luo jännitteitä

varhaiskasvatusjärjestelmään, jolloin pohditaan kenen tarpeet vuorohoidossa ovat ensisijaisia – lasten vai vanhempien (Repo & Kröger 2009).

Suomalaiselle vuorohoidolle löytyy Malisen, Dahlblomin ja Tepon (2016) mukaan palvelun kattavuus ja laadukkuus huomioiden vain vähän vertailukoh-teita muualta maailmasta, vaikka tarve joustaville hoitoajoille on havaittu (De Schipper ym. 2003). Hoitojärjestelyihin liittyvät valinnanmahdollisuudet epätyy-pillisiin aikoihin työskentelevillä vanhemmilla on Halfonin ja Friendlyn (2015) mukaan rajalliset. Esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Hollannissa (Verhoef, Tamme-lin, May, Rönkä & Roeters 2016), Yhdysvalloissa (Presser 2003; Strazdins ym. 2004) ja Uudessa-Seelannissa (Moss 2009) ei tutkimusten mukaan juurikaan ole tarjolla lasten vuorohoitoa, minkä vuoksi vanhemmat turvautuvat yksityisiin las-tenhoitajiin, naapureihin tai sukulaisiin hoidon järjestämiseksi. Vaikka Suomessa julkista varhaiskasvatusta on saatavilla kaikkina vanhempien työn edellyttäminä ajankohtina, on epätyypillisinä aikoina työskentelevien vanhempien todettu käyttävän muita vanhempia enemmän sukulaisten ja tuttavien tarjoamaa hoitoa (Kekkonen, Rönkä, Laakso, Tammelin & Malinen 2014). Verhoefin ja kumppa-neiden (2016) mukaan vanhemmat kokevat lastensa hoidon järjestämisen haas-tavaksi, koska vuorohoitoa tarjoavia päiväkoteja on rajoitetusti ja ne ovat keski-tettyinä kaupunkien keskustoihin tai tiettyihin päiväkoteihin.

Lasten vanhempien työssäkäynti määrittää oleellisesti lapsen arkea sekä sitä aikaa, jonka lapsi on paikalla varhaiskasvatuksessa (Kyrönlampi-Kylmänen 2007). Vanhempien työskennellessä epätyypillisinä työaikoina, ovat lapset pai-kalla vuorohoidossa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on painotettu sitä, mitä epä-tyypilliset työajat tarkoittavat lasten hyvinvoinnille (Strazdins ym. 2004; Strazdins, Clements, Korda, Broom & D'Souza 2006; Rönkä, Malinen, Metsä-pelto, Laakso, Sevón & Verhoef 2017). Lasten hyvinvointiin on yhteydessä per-heen elämisen rytmin epäsäännöllisyys ja ennakoimattomuus (Gassman-Pines 2011; Moilanen 2019; Sevón, Rönkä, Räikkönen & Laitinen 2017; Tammelin, Ma-linen, Rönkä & Verhoef 2017). Kekkonen ja kumppaneiden (2014) mukaan van-hempien tehdessä epätyypillistä työaikaa aikaiset aamut, yöhoito tai pitkät vuo-

rohoidossa olemisen jaksot koetaan vahingolliseksi lapsen hyvinvoinnille. Lisäksi lasta kuormittavat hänen omaa vuorokausirytmäänsä rikkovat epäsäännölliset ja erirytmiset hoitoajat (Salonen 2020), jotka ovat seurausta lasten vanhempien epätyypillisistä hoitoajoista.

Lapsen hoitojärjestelyissä voi olla vaihtuvuutta. Lapsi voi toisena päivänä olla vuorohoidossa ja toisena päivänä vanhemmat järjestävät hoidon esimerkiksi sukulaisten avulla. Lisäksi vaihtuvuutta voi olla vuorohoidon järjestämisessä ja toteuttamisessa, jolloin lapsi voi käydä esimerkiksi öisin tai viikonloppuisin toisessa vuorohoitoa järjestävässä päiväkodissa. Tutkimuksissa vanhempien työkentelyyn epätyypillisinä aikoina ja lasten vaihtuviin hoitojärjestelyihin on yhdistetty erilaisia lasten hyvinvoinnin haasteita, kuten stressiin viittaavia sosioemotionaalaisia vaikeuksia (De Schipper ym. 2003; Strazdins ym. 2004) sekä tunteiden säätelyn ja käyttäytymisen haasteita (Gassman-Pines 2011). Claessens ja Chen (2012) havaitsivat tutkimuksessaan, että vaihtuvien hoitojärjestelyiden vaikutus lapsen kehitykseen riippui lapsen aiemmista kokemuksista hoidon vaihtuvuudesta. Jos lapsella oli kokemusta hoidon vaihtuvuudesta ja sen monimuotoisuudesta, hän sopeutui helpommin erilaisiin ympäristöihin ja hoidon vaihtuvuus oli lapselle tuttua (Claessens & Chen 2012).

Epätyypillisen työajan tekeminen voi perheissä mahdollistaa sen, että lapsi on paikalla vuorohoidossa harvoin tai lyhyitä aikoja vanhempien limittäessä omia työaikojaan (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016; Moss 2009; Presser 2003; Sevón ym. 2017). Kekkosen ja kumppaneiden (2014) tutkimuksessa lasten hoitoaikojen pituuksia ja vanhempien työaikojen yhteyksiä selvittämällä havaittiin, että epätyypillistä työaikaa tekevien perheiden lasten keskimääräiset tuntimäärät varhaiskasvatuksessa olivat pienempiä kuin säännöllistä työaikaa tekevien perheiden – kun vanhemmat sovittelevat työaikojaan, ovat lapset lyhyempiä aikoja paikalla vuorohoidossa. Lisäksi vanhempien epätyypillisiin työaikoihin liittyy arkivapaita, pitkiä vapaajaksoja sekä iltavuoroa ennen olevia kiireettömiä aamuja, joiden katsotaan tukevan niin perheiden kuin lasten hyvinvointia (Kekkonen ym. 2014; Sevón ym. 2017).

Tutkimusten mukaan siihen, millaisia merkityksiä lapsen vanhemman epätyypillinen työaika ja vuorohoito saavat lapsen elämässä, vaikuttavat monet tekijät, kuten lapsen ikä ja kehitysvaihe sekä varhaiskasvatuksen vuorohoidon saatavuus ja laatu (Li ym. 2014; Tammelin & Rönkä 2013; Rönkä ym. 2017). Vuorohoitoon liitetyt kielteiset vaikutukset eivät näyttäyty kaikissa tutkimuksissa. Anmen ja Segalin (2003) mukaan varhaiskasvatuksen laadulla on vuorohoidossa lapsen siellä viettämää tuntimäärää suurempi merkitys lasten hyvinvoinnille. Tämän vuoksi on tärkeää saada lisää tietoa vuorohoidon arjesta, jolloin sen järjestämistä ja toteuttamista sekä siten sen laadukkuutta voidaan kehittää.

Peltoperän (2021) tutkimus osoittaa vuorohoidon olevan yhteiskunnan moralisoinnin kohteena, ja vuorohoidon varhaiskasvattajat sekä epätyypillisinä työaikoina työskentelevät vanhemmat joutuvat yhä perustelemaan vuorohoidon asemaa osana lapsen hoivan ketjua. Siippaisen (2018) mukaan vuorohoitoon liitetty ristiriitainen, kriittinen ja huolisävytteinen keskustelu kuvastaa enemmän epätietoa vuorohoidosta ja sen järjestämisestä. Muutokset niin työelämässä kuin lasten hoitoajoissa haastavat perinteistä näkemystä siitä, millainen on pienen lapsen hyvä arki ja elämä (Siippainen 2018).

2.2 Vuorohoidon erityispiirteitä

Vuorohoidon toteuttamista ohjaavat kaikille varhaiskasvatuksen muodoille yhteiset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2022), mutta yhteisistä tavoitteista huolimatta vuorohoidon järjestämiseen ja sen toteutukseen liitetään erityispiirteitä. Näitä vuorohoidon erityispiirteitä ovat Peltoperän ja kumppaneiden (2016) mukaan *eriytmys*, *epäsäännöllisyys* ja *ennakoimattomuus*. Erityispiirteet ovat seurausta lasten vanhempien epätyypillisistä työajoista, jotka määrittävät lasten hoitoaikoja ja paikalla oloa vuorohoidossa sekä siten vuorohoidon toteuttamista. Erityispiirteiden vaikutukset voivat näyttäytyä yksilöllisesti ja vaihtelevasti sekä lasten arjessa ja hyvinvoinnissa että varhaiskasvattajien työtehtävissä. (Peltoperä ym. 2016.)

Keskeinen pienten lasten elämään turvallisuutta tuova tekijä on päivittäisten tapahtumien ennakoitavuus eli riittävän säännöllinen päivittäin toistuva päivärytmi (Sirén-Tiusanen & Tiusanen 2001), minkä vuoksi vuorohoidossa on erityisen tärkeää rakentaa jatkuvuutta, joka tuo turvallisuuden tunnetta epäsäännöllisiin rytmeihin edistäen lasten hyvinvointia (Peltoperä ym. 2016). Lasten arkeen epäsäännölliset hoitoajat saattavat tuoda päivittäistä ennakoimattomuutta, joille erityisesti pienet lapset ovat haavoittuvia (De Schipper ym. 2003; Strazdins ym. 2006). Vuorohoidossa olevan lapsen näkökulmasta ennakoimattomuus tuo haasteita päivänkulun hahmottamiseen hoitopäivien poiketessa toinen toisistaan, jolloin korostuu rutiinien merkitys lasten hyvinvoinnille (De Schipper, Van IJzendoorn & Tavecchio 2004).

Yhtenä vuorohoidon erityispiirteenä on eriytyminen (Peltoperä ym. 2016). Esimerkiksi lasten hoitoajoista ja varhaiskasvattajien työvuoroista johtuvan eriytyneisyyden vuoksi lapset ja varhaiskasvattajat elävät vuorohoidossa eri rytmeissä (De Schipper ym. 2003; Peltoperä & Hintikka 2016; Rönkä ym. 2017; Siipainen 2018) ja lapsiryhmässä voi olla vireystilaltaan erilaisia lapsia – osa lapsista on ollut paikalla vuorohoidossa pidempään toisten lasten vasta tullessa mukaan toimintaan. Salonen (2020) havaitsi tutkimuksessaan lapsen vuorohoitoon saapumisajankohdan merkittäväksi lapsen hyvinvoinnin kannalta – lapselle on helpompaa siirtyä kotoa vuorohoitoon ja liittyä lapsiryhmään, kun ajoitus on sopiva hänen yksilöllisen vuorokausirytmensä, vireystilansa sekä vuorohoidossa meilläään olevan toiminnan kannalta.

Salosen, Sevónin ja Laakson (2020) tutkimuksessa havaittiin, että ilta-aikoina vuorohoidossa ilmeni enemmän lasten ilmaisemien toiveiden huomioimista ja vapaaehtoisuutta. Nämä näyttäytyivät toiminnassa sekä päivittäisten rutiinien, varhaiskasvattajan ohjaaman toiminnan että vapaan leikin aikana. Lisäksi lapset saivat käyttöönsä päiväkodin tiloja ja leluja, jotka eivät olleet lasten käytettävissä päivällä. (Salonen, Sevón & Laakso 2020.) Vuorohoidon vahvuuksina voidaan pitää toiminnan joustavuutta ja lapsilähtöisyyttä, joiden on todettu edistävän lasten sosioemotionaalista hyvinvointia ja vuorovaikutusta edistävän kuu-

lumisen rakentumista (Rönkä ym. 2017; Salonen, Sevón & Laakso 2018; Siippainen 2018). Samansuuntaisia tuloksia on saatu kansainvälisissä tutkimuksissa (Halfon & Friendly 2015; Statham & Mooney 2003). Vuorohoidon ääriaikoina lapsiryhmän koko on usein pienempi, jonka nähdään olevan yhteydessä kasvattajien joustavien toimintatapojen käyttöön (Peltoperä ym. 2018; Salonen, Sevón & Laakso 2020).

Siippaisen (2018) tutkimuksessa *kodinomaisuus* näyttäytyi vuorohoidossa siten, että lapsille haluttiin tarjota mahdollisimman tavallista arkea. Kodinomaisuutta toteutettiin varhaiskasvattajien toimesta tietoisesti ja vuorohoito asetti toimintaan sekä tilojen käyttöön väljyyttä ja rentoutta, jota lapset ja varhaiskasvattajat hyödynsivät. Kodinomaisuuden painottuminen vuorohoidossa voi aiheuttaa sen, että hoitoaikojensa vuoksi osa lapsista jää toistuvasti pedagogisesti suunnitellun ja ohjatun toiminnan ulkopuolelle. (Siippainen 2018.) Myös Peltoperä, Vehkakoski, Turja ja Laakso (2020) havaitsivat, että pedagogiikan käsite ei vuorohoidossa ole selkeä ja yhdenmukainen. Hoivan tarpeen ja kodinomaisuuden painottaminen saattaa heikentää vuorohoidossa monipuolista ja laadukasta pedagogiikkaa –pedagogista toimintaa pidettiin jopa vastakkaisena leikille ja hoi-valle (Peltoperä ym. 2020).

Malinen, Dahlblom ja Teppo (2016) esittävät kriittisesti vuorohoidon käsitteenä viittaavan varhaiskasvatuksen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudesta vain yhteen osa-alueeseen, hoitoon. Myös muut vuorohoitoon liittyvät käsitteet, kuten iltahoito ja ympärivuorokautinen hoito johtavat harhaan varhaiskasvatuksen kokonaisuudesta sekä sen merkityksestä lapselle (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016). Myös kansainvälisessä tutkimuksessa vuorohoidosta käytetyt käsitteet *flexible child care* (De Schipper ym. 2003) ja *atypical child care* (Statham & Mooney 2003), viittaavat enemmän lasten hoidolliseen tehtävään kuin kasvatukselliseen ja opetukselliseen tehtävään. Peltoperä (2021) herättää pohtimaan tulevaisuudenkuvaa siitä, että lasten vanhempien työajat moninaistuvat entisestään ja lasten hoitoajat ovat yhä epäsäännöllisempiä, jolloin ei olisi enää tarvetta eritellä vuorohoitoa ja varhaiskasvatusta toisistaan.

Vuorohoidon erityispiirteiden – *eritymisyyden, epäsäännöllisyyden ja ennakkoimattomuuden* – huomioiminen toimii Peltoperän ja kumppaneiden (2016) mukaan perustana laadukkaan palvelun järjestämiselle ja toiminnan suunnittelulle ja toteuttamiselle. Edellä on kuvattu, kuinka vuorohoidon erityispiirteiden on tutkimuksissa havaittu vaikuttavan kielteisesti lasten hyvinvointiin (De Schipper ym. 2003; Gassman-Pines 2011; Strazdins ym. 2004). Lisäksi erityispiirteet asettavat varhaiskasvatuksen järjestämiselle sekä erityisesti pedagogiikan suunnittelulle ja toteuttamiselle vuorohoidossa haasteita, mikä on yhteydessä vuorohoidon laatuun. Toisaalta vuorohoidon erityispiirteissä näyttäytyy myös edellä kuvattuja vahvuuksia. Vahvuuksina nähdään vuorohoidolle ominaiset joustavat ja lapsilähtöiset toimintatavat, jotka helpottavat lasten yksilöllisten tarpeiden huomiointia ja siten edistävät lasten hyvinvointia (Peltoperä ym. 2018; Rönkä, Turja, Malinen, Tammelin & Kekkonen 2019). Peltoperän (2021) mukaan näiden vuorohoidon vahvuuksien esille tuominen on keskeistä, ettei lasten vanhempien tarvitse syyllistyä vuorohoidon käytöstä vaan se voidaan nähdä luonnollisena osana varhaiskasvatusjärjestelmää.

3 LASTEN VERTAISUHTEET VUOROHOIDOSSA

3.1 Lasten vertaissuhteiden rakentuminen

Varhaiskasvatus on lapsen arjen ympäristönä vahvasti sosiaalinen – lapsi kiinnittyy varhaiskasvatuksessa useiden varhaiskasvattajien ja lapsiryhmän lasten muodostamaan vuorovaikutussuhteiden verkostoon (Puroila & Estola 2012). Vuorohoidossa siihen liitetyt erityispiirteet, *eritytmisyys, epäsäännöllisyys ja ennakkoimattomuus* (Peltoperä ym. 2016), laajentavat lasten vuorovaikutussuhteiden verkostoa entisestään. Koska lasten hoitoajat usein vaihtelevat epäsäännöllisesti ja eritymisesti vuorohoidossa, eivät lasten vuorovaikutussuhteet ole pysyviä ja he kohtaavat useammin muita lapsia ja useita varhaiskasvattajia kuin päiväaikaan varhaiskasvatuksessa olevat lapset (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016). Vaihtelevien ja ennakoimattomien vuorovaikutussuhteiden on tutkimuksissa havaittu heikentävän lasten vuorovaikutusta niin varhaiskasvattajien kuin toisten lasten kanssa, lasten viihtymistä varhaiskasvatuksessa sekä haastavan lasten kuulumisen kokemusten rakentumista (De Schipper ym. 2003; Salonen, Sevón ja Laakso 2020).

Varhaiskasvatuksella on tehtävä lapsen sosiaalisen kehityksen tukemisessa (Kalland 2011; Lehtinen 2009) ja keskeisiä vuorovaikutussuhteita varhaiskasvatuksessa ovat lapsen vertaissuhteet. Tässä tutkimuksessa *vertaissuhde* määritellään lasten vuorovaikutussuhteeksi vertaistensa kanssa. Salmivallin (2008) mukaan vertaisilla tarkoitetaan yksilöitä, jotka ovat lapsen kanssa suunnilleen samalla tasolla sosiaalisessa, emotionaalisessa tai kognitiivisessa kehityksessä. Lehtinen (2009) kuvaa vertaissuhteita tasavertaisten yksilöiden keskinäisiksi suhteiksi, jossa tasavertainen viittaa ominaisuuksiin – ikään, sosiaaliseen asemaan ja yhtäläisiin tietoihin, taitoihin ja kokemuksiin. Salmivallin (2008) mukaan ystävyysuhteet ovat lapselle erityisiä vertaissuhteita. Ne ovat läheisempiä, lapset sitoutuvat niihin eri tavalla ja lapset uskoutuvat niissä toisilleen enemmän kuin vertaissuhteissa. Ystävyysuhteeseen liittyy olennaisesti vastavuoroisuutta ja

molemminpuolisia myönteisiä tunteita. (Salmivalli 2008.) Roosin (2015) tutkimuksessa erityisesti lasten samanlaisuus ja yhteiset mielenkiinnonkohteet näyttävät sekä ystävyyden ulottuvuutena että osoituksena.

Vertaissuhteiden merkitystä lapselle voidaan Munterin (2001) mukaan tarkastella kahdella tavalla – mikä merkitys vertaissuhteilla on lapsen kehitykselle ja mikä merkitys niillä on lapsena olemisen ja elämisen näkökulmasta. Vertaissuhteiden keskeinen merkitys lapsen kehitykselle näyttää sosiaalisten taitojen oppimisessa: lapset harjoittelevat toimimista toisten kanssa, yhteisten kokemusten jakamista, erilaisuuden hyväksymistä, toisten huomioon ottamista ja auttamista (Lehtinen 2009). Lapsena olemisen ja elämisen näkökulmasta tarkasteltuna lapset toteuttavat vertaissuhteissaan lasten tapaa olla olemassa, rakentavat yhteisyyden kokemuksia ja ystävyyttä (Munter 2001). Vertaissuhteissa painottuu niiden merkitys lapselle itselleen – lapset saavat kokemuksia itsestä ja toisista lapsista aktiivisina sosiaalisina toimijoina (Lehtinen 2009).

Roosin (2015) tutkimuksessa ystävät ja leikki saivat suurimman huomion lasten kerronnassa, mikä osoittaa niiden merkittävyyttä lapselle varhaiskasvatuksessa. Salmivallin (2008) mukaan lasten ystävyyssuhteiden merkitykset ja tehtävät ovat erilaisia lasten eri ikävaiheissa. Varhaiskasvatusikäisillä painottuvat mukavien leikkien merkitys ja hyvä ystävä on lasten mukaan sellainen, joka haluaa tehdä samoja asioita ja jonka kanssa keksitään aina kivaa tekemistä (Salmivalli 2008). Ystävyyssuhteet antavat lapsille lisäksi tunteen keskinäisestä yhteenkuuluvuudesta ja ryhmän jäsenyydestä (Ikonen 2006) sekä tukevat lapsen sosiaalista kehitystä, turvallisuuden tunnetta ja itsetuntoa (Kalland 2011).

Munter (2001) toteaa, ettei varhaiskasvatuksen vaihtuvissa ryhmissä lapsilla ole usein mahdollisuutta ystävyyteen vertaisten kanssa, mikä korostuu erityisesti vuorohoidossa. Vuorohoidon lapsiryhmissä on suurta vaihtuvuutta, ennakoinnattomuutta ja eriytmisyyttä lasten epäsäännöllisten hoitoaikojen vuoksi, mikä asettaa haasteita vertaissuhteiden rakentumiselle (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016; Salonen, Laakso & Sevón 2016; Siippainen 2012). Vuorohoidossa lasten ystävät eivät ole välttämättä samaan aikaan paikalla (Siippainen 2012).

Varhaiskasvatuksessa yksi lasten yhteisen toiminnan ja vertaissuhteiden rakentumisen tärkeimmistä konteksteista on leikki. Yhteinen leikki onnistuessaan mahdollistaa lapsille rikkaan vuorovaikutusympäristön sekä mahdollisuuksia vertaissuhteiden rakentamiseen. (Ikonen 2006.) Lehtisen (2009) mukaan vertaissuhteiden rakentuminen ja yhdessä toimiminen vaatii lapsilta neuvottelemista, kompromissien tekemistä ja toisen huomioon ottamista. Lapset neuvottelevat vertaissuhteissaan monenlaisista lasten elämään kuuluvista asioista: kenen kanssa he leikkivät, kuka otetaan mukaan, kuka suljetaan pois leikistä, minkälaiset ovat leikkiin osallistujien väliset suhteet, mitä tehdään, miten rakennetaan yhteinen toiminta ja miten ratkaistaan mahdollisia ongelmia (Lehtinen 2009).

Hayn, Paynen ja Chadwickin (2004) tutkimuksen mukaan lapset alkavat vähitellen viettää yhä enemmän aikaa useamman lapsen ryhmissä ja vahvistamaan sosiaalisia taitojaan ja ystävyys-suhteitaan, kun he ensin saavat kokemuksia vuorovaikutuksen ja ystävyys-suhteiden rakentumisesta kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa. Lasten kahdenkeskinen vuorovaikutus ja ystävyys-suhteet rakentavat näin ollen perustan ryhmässä toimimiselle – yhteisen vuorovaikutuksen ja leikissä saatujen kokemusten kautta lasten väliset vertaissuhteet laajenevat käsittämään useampia lapsia (Ikonen 2006). Salmivallin (2008) mukaan lapsen hyväksytyksi tuleminen sekä vertaissuhteen että vertaisryhmän tasolla edistää lapsen myönteistä kehitystä ja suojaa lasta erilaisilta haasteilta vertaissuhteissa.

Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ovat lapsille yksi elämän merkittävistä vertaisryhmistä, jossa he muodostavat vertaissuhteita. Lapset saavat vertaisryhmässä toimiessaan kokemuksen ryhmän jäsenyydestä: mitä ryhmään kuulumisen tunne on, miten ryhmän jäsenyys saavutetaan, mitä ryhmä merkitsee sekä millaisia vaatimuksia tai haasteita ryhmään kuulumisen sisältää (Ikonen 2006). Vertaissuhteissa lapset oppivat niitä taitoja, joita he tarvitsevat tulevaisuudessa läheisissä suhteissaan, kun taas vertaisryhmässä lapset oppivat niitä taitoja, joita tarvitaan työelämässä ja erilaisissa ryhmissä toimittaessa sekä yhteiskunnan jäsenenä olemisessa (Salmivalli 2008).

Rasku-Puttosen (2006) mukaan lapset oppivat varhaiskasvatuksessa siihen, että leikkiin tai muuhun toimintaan pääseminen edellyttää toisten lasten hyväksyntää ja se on ansaittava. Roosin (2015) tutkimuksessa lasten kerronta varhaiskasvatuksen arjesta ilmensi vertaissuhteiden moninaisuutta sekä niiden rakentumisen monimutkaisuutta. Tutkimuksessa kuvatuksi tulleet vertaissuhteiden pelisäännöt osoittivat, kuinka lapsilla on erilaisia valmiuksia lunastaa paikkansa vertaisryhmässä – osalta se onnistuu ilman suurempia ponnisteluja, kun taas toinen joutuu tekemään todella töitä löytääkseen paikkansa. Haastetta lisäsi lapsiryhmien pysyvien ja vakiintuneiden vertaissuhteiden ohella jatkuva vertaissuhteiden vaihtuvuus. Lasten hoitoajat olivat eripituisia ja osa lapsista oli vapaapäivällä, lomalla tai sairaana. Tämä kaikki vaikuttaa vertaisryhmän dynamiikkaan ja vertaissuhteiden rakentumiseen. (Roos 2015.)

Lapsiryhmän kokoa ja vuorovaikutussuhteiden määrää pidetään Puroilan ja Estolan (2012) mukaan yhtenä varhaiskasvatuksen laadun kriteerinä ja lapsen hyvinvoinnin rakentajana. Pienestä ja riittävän vakiintuneesta lapsiryhmästä on lapselle monenlaista etua – lapset eivät vaihdu ja he oppivat tuntemaan toisensa. Lisäksi lapset tietävät, ketä lapsista on paikalla tai poissa, jolloin he voivat suunnitella, keiden kanssa leikkivät päivän aikana. Kun ryhmä on epävaka, eivät lapset hahmota millainen ryhmän koostumus kulloinkin on. (Rusanen 2011.)

Vuorohoidossa aamuisin, iltaisin ja viikonloppuisin lapset usein kootaan yhteisiin tiloihin ja lapsiryhmiä yhdistellään (Peltoperä & Hintikka 2016), mikä tarkoittaa sitä, että vertaisryhmän kokoonpano on muuttuva ja se koostuu erikäisistä lapsista. Jokainen uusi ihminen, varhaiskasvattaja tai lapsi, tarkoittaa vuorohoidossa olevalle lapselle aina lisäystä jo olemassa olevaan runsaaseen vuorovaikutussuhdeverkostoon (Holkeri-Rinkinen 2009). De Schipperin ja kumppaneiden (2003) tutkimus osoittaa, ettei vuorohoito itsessään ole uhka lapsen hyvinvoinnille, mutta suuri vaihtuvuus vuorovaikutussuhteissa niin varhaiskasvattajien kuin vertaisten kanssa on selkeä riskitekijä. Lapset voivat paremmin varhaiskasvattajien, lapsiryhmän ja hoitojärjestelyiden ollessa pysyviä (De Schipper ym. 2003).

Vuorohoidon kontekstissa vertaissuhteiden rakentumista haastavat niiden runsaus, suuri vaihtuvuus ja ennakoimattomuus. Peltoperä ja Hintikka (2016) tuovat esille, että runsaat vertaissuhteet voidaan nähdä myös vuorohoidon vahvuutena. Vuorohoidossa lapset leikkivät useammin yli lapsiryhmien rajojen, jolloin he pääsevät harjoittelemaan yhteistyötaitoja eri tavalla kuin vain oman ikäisten lasten ryhmässä (Peltoperä & Hintikka 2016). Seuraavassa alaluvussa tarkastelen varhaiskasvattajien roolia lasten vertaissuhteiden tukemisessa vuorohoidossa.

3.2 Varhaiskasvattajien rooli lasten vertaissuhteiden rakentumisessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvattajien tulee tukea lasten vertaissuhteiden rakentumista sekä vaalia muodostuneita ystävyys-suhteita (Opetushallitus 2022). Vuorohoidossa Salosen (2020) tutkimuksen mukaan varhaiskasvattajat pyrkivät omalla toiminnallaan helpottamaan niitä haasteita, joita lasten yksilölliset hoitoajat ja vaihteleva lapsiryhmä tuottavat lasten vertaissuhteiden rakentumiselle. Lasten vertaissuhteiden tukeminen perustuu pohjimmiltaan varhaiskasvattajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen (Salonen 2020). Samansuuntaisesti lapsen hoitoaikojen epäsäännöllisyys vaikuttaa varhaiskasvattajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. De Schipperin ja kumppaneiden (2003) tutkimuksessa kasvattajien vuorovaikutus lasta kohtaan oli myönteisempää hoitoaikojen ollessa epäsäännöllisiä. Myönteisempi vuorovaikutus yhdistettiin siihen, että kasvattajat pyrkivät helpottamaan lapsen elämän epäsäännöllisyyttä ollessaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa (De Schipper ym. 2003).

Vuorohoidossa on vertaissuhteiden vaihtuvuuden lisäksi suurta vaihtuvuutta myös varhaiskasvattajissa, mikä on yhteydessä kasvattajan ja lapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen. De Schipper, Van IJzendoorn ja Tavecchio (2004) havaitsivat tutkimuksessaan yhteyden vuorohoidon ja kasvattajien pysyvyyden sekä lapsen hyvinvoinnin ja hoitoon sopeutumisen välillä. Lasten sopeutumista helpotti kasvattajien läsnäolo ja pysyvyys sekä lapsen tunne siitä, että kasvattajat

olivat saatavilla (De Schipper, Van IJzendoorn & Tavecchio 2004). Samankaltaisia tuloksia ilmeni Len, Schaackin ja Setodjin (2015) tutkimuksessa, jossa lapsen ja kasvattajan välinen suhde heikkeni vaihtuvuuden vuoksi – mitä enemmän kasvattajia vaihtui päivän aikana, sitä vähemmän lapsi halusi tulla päiväkotiin ja sitä enemmän lapsen ja kasvattajan välillä ilmeni konflikteja. Pysyvyyden ja jatkuvuuden keskeinen merkitys vuorovaikutussuhteille havaittiin myös Ahnertin, Pinquartin ja Lambin (2006) tutkimuksessa, jossa lapset muodostivat pysyvempiä ja läheisempiä vuorovaikutussuhteita varhaiskasvattajiin, kun heillä oli keskenään vakiintuneita ja ennakoitavissa kohtaamisia. Samalla havaittiin, että kun sama kasvattaja toimi pidemmän ajan lapsen kanssa, oli kasvattajan vuorovaikutus sensitiivisempää lasta kohtaan (Ahnert, Pinquart & Lamb 2006).

Varhaiskasvattajien ja lasten välinen vuorovaikutus sävyttää varhaiskasvatuksen kaikkea toimintaa ja on keskeisin varhaiskasvatuksen laadun kriteeri (Kalliala 2008). Myös Piantan, Downerin ja Hamren (2016) mukaan lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus on yksi keskeisimmistä asioista lapsen kehityksen tukemisessa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen merkittävyyttä lasten vertaissuhteiden rakentumisessa vahvistaa Brennanin (2007) havainnot siitä, kuinka varhaiskasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde on yhteydessä lapsiryhmän yhteneväisyyden rakentumisessa ja lapsen ryhmään kiinnittymisen tukemisessa. Varhaiskasvattajien vuorovaikutus lasten kanssa heijastuu myönteisesti lasten sosiaalistumiseen vertaisryhmässä (Brennan 2007). Shinin (2010) tutkimuksen mukaan erityisesti pienten lasten vertaissuhteiden tukemisessa kasvattajan tulee olla tiiviissä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, jotta hän voi tulkita yksittäisen lapsen vuorovaikutusaloitteita ja vastata niihin. Yhteisessä toiminnassa lasten kanssa kasvattaja tukee ja laajentaa lasten vuorovaikutusta sanoittamalla lasten aloitteita toisille lapsille (Shin 2010).

Vuorohoidossa, erityisesti sen ääriaikoina, on lapsimäärä usein pieni. Siipaisen (2018) tutkimuksessa ilmeni, että vuorohoidolle tyypilliset lapsimäärän vaihtelut sekä lapsimäärältään pienet ääriajat tarjosivat kasvattajille mahdollisuuksia lasten kuuntelemiselle ja päätösvallan jakamiselle kasvattajalta lapselle.

Lapsimäärän vuoksi lapsilla on vuorohoidossa enemmän neuvottelumahdollisuuksia suhteessa toimintaan ja kasvattajilla enemmän mahdollisuuksia lapsen yksilölliselle huomioimiselle (Siippainen 2018). De Schipperin, Riksen-Walravenin ja Geurtsin (2006) tutkimuksen mukaan kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus oli huomattavasti parempaa niissä lapsiryhmissä, joissa oli vähemmän lapsia. Lapsimäärältään pienemmissä ryhmissä kasvattajat pystyvät tutkimusten mukaan paremmin vastaamaan lasten vuorovaikutusaloitteisiin (Ahnert, Pinguart & Lamb 2006; Holkeri-Rinkinen 2009; Pianta, Downer & Hamre 2016; Sheridan, Williams & Pramling Samuelsson 2014). Holkeri-Rinkisen (2009) mukaan lapsiryhmän koko ei kuitenkaan ole ratkaiseva tekijä tarkasteltaessa lapsen ja kasvattajan välisen vuorovaikutuksen määrää. Oleellista on, että kasvattaja on itse aktiivinen toimimaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa (Holkeri-Rinkinen 2009).

Siippaisen (2012) havaintojen mukaan vuorohoidon ääriaikoina on paljon vapaata leikkiä ohjatun toiminnan sijaan, mikä mahdollistaa lasten omaehtoista ja keskinäistä toimintaa. Kallialan (2012) mukaan varhaiskasvattajien tulee mahdollistaa lapsille aikaa vertaissuhteiden rakentumiselle, mutta toimittava itse aktiivisesti edistääkseen lasten välistä myönteistä, sosiaalista kanssakäymistä sekä lasten välistä yhteisleikkiä. Toisaalta varhaiskasvattajan tulee rohkaista yhteisleikin lisäksi lasten kahdenkeskistä leikkiä (Kalliala 2012). Holkeri-Rinkisen (2009) havaintojen mukaan kasvattaja voi omalla toiminnallaan tuoda lasten leikkiin uusia sisältöjä. Rutanen (2013) haastaakin varhaiskasvattajaa pohtimaan, miten hän voi tukea vertaissuhteita – onko varhaiskasvattajan läsnäolo tarkkailua, aktiivista aloitteiden tuottamista lasten leikkeihin, keskusteluja ja kommentointia yksittäisille lapsille vai lasten välisen vuorovaikutuksen tukemista?

Peltoperän ja Hintikan (2016) mukaan lapsen osallistuminen vuorohoitoon yksilöllisissä rytmeissä voi tuoda haasteita sekä ryhmäytymiseen että vertaissuhteisiin, sillä lapsen vireystila vaikuttaa lapsen mahdollisuuksiin osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen muiden lasten kanssa. Ryhmään liittyminen voi olla haastavaa, kun toiset lapset ovat jo löytäneet vertaisen leikkeihin lapsen tul-

lessa paikalle myöhemmin. Näissä tilanteissa lapsi tarvitsee erityisen paljon varhaiskasvattajan tukea toiminnan aloittamiseen ja siihen kiinnittymiseen. (Peltoperä & Hintikka 2016.) Esimerkiksi Salosen, Laakson ja Sevónin (2016) tutkimuksessa kasvattajat tukivat lasten vertaissuhteita lapsen saapuessa päiväkotiin. Kasvattajat ohjasivat ja auttoivat lasta mukaan vertaisryhmään ja vuorovaikutukseen muiden lasten kanssa. Kasvattajat puhuivat lapsen saapumisesta myönteisesti, etsivät lapselle paikan meneillä olevasta toiminnasta sekä ennakoivat lapselle tulevaa toimintaa. (Salonen, Laakso & Sevón 2016.)

Nivala (2021) tarkasteli tutkimuksessaan lapsen kuulumisen tunnetta ja osallisuuden vahvistamista lapsen vertaisryhmässä lasten yksinäisyyden ehkäisemisenä. Ryhmään kuulumisen lähtökohta toteutuu lasten välisessä vuorovaikutuksessa – miten lapseen suhtaudutaan ja miten hän suhtautuu muihin. Tulosten mukaan varhaiskasvattajien tulee osallistua lasten väliseen vuorovaikutukseen ja heidän tehtävänsä on edistää myönteistä ja molemmin puolin hyväksyvää vuorovaikutusta lasten välillä. Keskeisiä tilanteita ovat varhaiskasvatuksen aloittaminen, jokaisen yksittäisen päivän aloittaminen sekä erilaisten toimintojen aloittaminen ja niihin liittyminen. (Nivala 2021.) Vuorohoidossa varhaiskasvattajien tulee huomioida lapsen ryhmään kuulumisen tunne sekä mahdollisuudet päästä vaikuttamaan yhteiseen toimintaan, vaikka lapsi olisi paikalla hyvin epä-säännöllisesti ja lyhyitä jaksoja kerrallaan (Peltoperä ym. 2016).

Lehtinen (2009) huomauttaa, että lapset toimivat varhaiskasvatuksessa tois-tuvasti muuttuvissa ryhmäkokoontiloissa ja muodostavat päivän aikana monenlaisia pienryhmiä. Näiden pienryhmien pysyvyys on tilannesidonnaista ja lapset ovat jatkuvassa liikkeessä rakentamassa uusia vertaissuhteita (Lehtinen 2009). Tämä näyttäytyy erityisesti vuorohoidossa, jossa vertaisryhmät muodostuvat lasten hoitoaikojen sekä vuorohoidon järjestämisen tavan mukaan. Lapsi voi esimerkiksi aloittaa päivänsä suuressa ja kokoonpanoltaan vaihtuvassa vuorohoitoryhmässä, josta siirrytään toiseen tilaan pienempiin ryhmiin ja taas myöhemmin iltapäivällä lapsi siirtyy uudelleen vuorohoitoryhmään (De Schipper, Van IJzendoorn & Tavecchio 2004).

Muntherin (2001) mukaan varhaiskasvatuksessa tulisi kaikin tavoin tukea lasta samassa ryhmässä mahdollisimman pitkään, jotta lapsi voisi rakentaa ryhmässään pysyviä vertaissuhteita. Vuorohoidossa varhaiskasvattajien on kuitenkin haastava muodostaa pysyviä pienryhmiä (Kalliala 2012), koska lapsiryhmässä on toistuvaa vaihtuvuutta vertaissuhteissa (Roos 2015). Varhaiskasvattajien tulee rakentaa uusia tapoja kannustaa lapsia toimimaan yhdessä – ryhmä voidaan esimerkiksi jakaa leikkiryhmiin tutustumaan uusiin vertaisiin (Kalliala 2012). Salosen, Sevónin ja Laakson (2020) mukaan vuorohoidon illoissa kasvattajat huomioivat pienryhmiä muodostaessaan lasten iän ja vertaissuhteita sekä joustivat toiminnan aikatauluista mahdollistaakseen lasten yhteisleikkien pitkäkestoisuutta. Toiminnallaan varhaiskasvattajat pyrkivät ehkäisemään vaihtelevaan lapsiryhmään liittyviä haasteita lapsille ja tukivat vertaissuhteiden rakentumista (Salonen, Sevón & Laakso 2020).

Lasten vertaissuhteisiin liittyi Puroilan ja Estolan (2012) tutkimuksessa läheisyyttä, jakamista ja ystävyyttä, mutta myös konflikteja, kiusaamista ja ulkopuolelle sulkemista. Lasten väliset konfliktit vertaissuhteissa ovat tutkimuksen mukaan yleisiä ja ne vaihtelevat sanallisista erimielisyyksistä fyysisiin yhteydenottoihin (Puroila & Estola 2012). Kirveen ja Sajaniemen (2012) tutkimuksessa jo kolmevuotiaat lapset osasivat tunnistaa kiusaamista ja sen eri muotoja. Lisäksi havaittiin, että lapsilla yleisimmin ilmenevä kiusaamisen muoto varhaiskasvatuksessa on toisen lapsen jättäminen ryhmän ulkopuolelle (Kirves & Sajaniemi 2012). Samankaltaisia tuloksia havaittiin Puroilan ja Estolan (2012) tutkimuksessa lasten hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa. Lapset kävivät keskenään paljon neuvotteluja vertaissuhteista ja näissä neuvotteluissa joku lapsista jäi ulkopuolelle. Lapsen torjuminen tai ulkopuolelle sulkeminen tapahtui toisinaan lasten neuvotteluissa, kun taas toisissa tilanteissa joku lapsista saattoi jäädä tai jättäytyä ulkopuolelle ilman sanallista torjuntaa muiden lasten taholta. (Puroila ja Estola 2012.)

Goswami (2011) tarkasteli tutkimuksessaan lapsen hyvinvoinnin kokemusta ja sen yhteyttä lapsen vertaissuhteisiin. Tutkimuksessa ilmeni, että lapsen

vertaissuhteilla on yhteys lapsen hyvinvoinnin kokemukseen. Myönteiset vertaissuhteet edistivät lapsen hyvinvointia, kun taas kielteiset vertaissuhteet sekä kiusatuksi tuleminen heikensivät lasten hyvinvointia. (Goswami 2011.) Myös Kyrönlampi-Kylmänen (2007) havaitsi tutkimuksessaan, että lapsen myönteiset tunteet varhaiskasvatuksessa näyttäytyivät lapsen leikkiessä vertaisryhmässä ja kielteiset tunteet liittyivät lapsella vertaisryhmässä toimimiseen silloin, kun lasta nimiteltiin tai jätettiin leikin ulkopuolelle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2022) varhaiskasvattajia velvoitetaan puuttumaan lasten vertaissuhteissa ilmeneviin ristiriitoihin sekä opettelemaan lasten kanssa rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen. Vertaisryhmässä toimiminen on Kyrönlampi-Kylmänen (2007) tutkimuksen mukaan haastavaa lapselle ja varhaiskasvattajan tuki on keskeistä erityisesti tilanteissa, joissa lapsi on kiusaamisen kohteena. Tutkimuksessa ilmeni, että pohtimalla kiusaamista ja keskustelemalla siitä lasten kanssa yhdessä, kasvattajat auttoivat lapsia ymmärtämään, miksi kiusaaminen ei ole oikein. Varhaiskasvattajalta edellytetään herkkyyttä ja aktiivisuutta, jotta hän ymmärtäisi lapsiryhmän vertaissuhteiden rakentumisen ja niiden toimimisen varhaiskasvatuksen arjessa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidon kontekstissa varhaiskasvattajien kuvailemana. Vuorohoito valikoitui tutkimukseni kontekstiksi, sillä olin kiinnostunut selvittämään, miten lasten vertaissuhteet rakentuvat vuorohoidon lähes päivittäin vaihtuvissa ympäristöissä. Vuorohoitoa on tutkittu verrattain vähän ja tutkimus on painottunut lapsen hyvinvointiin (mm. Anme & Segal 2003; Claessens & Chen 2012; De Schipper ym. 2003; Gassman-Pines 2011; Li ym. 2014; Strazdins ym. 2006). Vuorohoitoon liittyvää tutkimusta on Suomessa viime vuosina tullut lisää (mm. Moilanen 2019; Peltoperä 2021; Salonen 2020; Siippainen 2018) ja erityisesti *Perheet 24/7*-tutkimushanke on tuottanut akateemista tutkimusta vuorohoidosta (ks. luku 5.2).

Lasten vertaissuhteet ovat tutkimuksessa oikeutetusti keskiössä, sillä niiden pysyvyyden turvaaminen on määritelty laissa yhdeksi varhaiskasvatuksen tavoitteista (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Vuorohoidon erityispiirteet *erirytmyisyys, epäsäännöllisyys ja ennakoimattomuus* haastavat tämän laissa olevan tavoitteen toteutumista (Peltoperä ym. 2016). Tavoitteenani on saada tietoa, miten vuorohoidon konteksti heijastuu lasten vertaissuhteiden rakentumiseen. Tutkimusaineisto osoitti, että varhaiskasvattajat kuvailivat omaa rooliaan lasten vertaissuhteiden rakentumisessa. Havainto johti lisäksi selvittämään miten varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten varhaiskasvattajat kuvailevat lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa?
2. Miten varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Laadullinen lähestymistapa

Tutkimukseni kohteena oli lasten vertaissuhteiden rakentuminen vuorohoidossa varhaiskasvattajien kuvailemana. Tavoitteenani oli selvittää, miten vuorohoidon konteksti heijastuu lasten vertaissuhteiden rakentumiseen. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, miten varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista. Koska tutkimuksen keskiössä olivat varhaiskasvattajien tuottamat merkitykset lasten vertaissuhteista, lähestyin tutkimuksen toteuttamista laadullisena. Laadulliselle tutkimukselle on Juutin ja Puusan (2020) mukaan ominaista pyrkiä ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä tutkimuksen kohteena olevien ihmisten näkökulmasta. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita heidän kokemuksistaan, ajatuksistaan, tunteistaan ja merkityksistä, joita he tutkittavalle ilmiölle antavat (Juuti & Puusa 2020). Varhaiskasvattajat toimivat vuorohoidossa lähellä lapsia ja koska heitä veloitetaan tukemaan lasten vertaissuhteiden rakentumista (Opetushallitus 2022), tulee heidän tietoisesti seurata lasten vertaissuhteiden rakentumista. Tämän vuoksi oli tutkimukseni kannalta perusteltua, että heidän kauttaan siitä saadaan myös tietoa. Tässä tutkimuksessa varhaiskasvattajia lähestyttiin laadullisen teemahaastattelun keinoin varhaiskasvatuksen vuorohoidossa, mikä erityispiirteinen rakensi kontekstin tutkittavalle ilmiölle.

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tuottaa rikasta ja yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta ilmiöstä, uusia jäsennyksiä ja merkityksiä sekä erilaisia näkökulmia, joista ilmiötä voidaan tarkastella (Juuti & Puusa 2020; Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010). Tässä tutkimuksessa tutkittavana ilmiönä olivat lasten vertaissuhteet ja niistä rakentuvien merkitysten tuottajina olivat varhaiskasvattajat. Vuorohoidon järjestämisen tavat vaihtelevat Suomessa kunnittain yhteisten linjausten ja säädösten puuttuessa, mikä saattoi vaikuttaa varhaiskasvattajien kuvauksiin lasten vertaissuhteiden rakentumisesta. Tässä tutkimuksessa laadullinen lähestymistapa huomioi vuorohoidon eri kontekstien tuotta-

man moninaisuuden sekä sen, että tutkittavat ilmiöt muuttuvat vuorovaikutuksessa ja ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan (Puusa & Juuti 2020). Laadullisille tutkimusotteille yhteneväistä Juutin ja Puusan (2020) mukaan on induktiivisuus – tutkimuksen johtopäätöksiä tehdään aineistolähtöisesti ja tutkimuksessa käytetään paljon aineistossa esiintyviä käsitteitä, sanoja sekä lauseita, joita tutkittavat ovat itse käyttäneet. Tässä tutkimuksessa aineistolähtöisyyttä tuodaan esille käyttämällä aineiston analyysissa sekä tutkimuksen tulosten esittämisessä niitä käsitteitä, joita tutkimukseen osallistujat käyttivät tutkittavasta ilmiöstä. Tämä kuvaa myös yhteyttä tutkimusaineiston ja tutkimuksen tulosten välillä.

Kiviniemen (2018) mukaan laadullinen tutkimus voidaan käsittää prosessiksi, sillä tutkimuksen etenemisen vaiheet eivät ole eriteltävissä selkeästi vaiheisiin, vaan tutkimustehtävää tai aineistonkeruuta koskevat päätökset voivat rakentua vähitellen tutkimuksen edetessä. Asetelmaltaan laadullinen tutkimus on joustava ja tutkimuksen eri vaiheiden välillä on päällekkäisyyttä (Juuti & Puusa 2020). Tässä tutkimuksessa tutkimustehtävän suunta muuttui useampaan otteeseen ja tutkimustehtävään tehtiin suuria rajauksia tutkimusprosessin aikana. Tutkimuksessa oli tarkoituksena lasten vertaissuhteiden rakentumisen lisäksi selvittää varhaiskasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen rakentumista vuorohoidossa, josta ehdin myös tekemään alustavaa analyysia ja luokitte-lua. Tutkimustehtävän ja aineiston laajuuden vuoksi tämä kuitenkin rajautui pois tutkimuksesta. Tutkijan aseman ja oman tulkinnan merkitysten ollessa keskeisiä laadullisessa tutkimuksessa (Eskola & Suoranta 2014; Schreier 2012), olen tässä luvussa pyrkinyt kuvaamaan sekä tutkimuksen toteuttamisen että tutkimusprosessin etenemistä mahdollisimman tarkasti.

5.2 Perheet 24/7 -tutkimushanke

Tutkimusta varten sain käyttööni varhaiskasvatuksen vuorohoidossa työskentelevien varhaiskasvattajien haastatteluista koostuvan aineiston, joka on kerätty osana Suomen Akatemian rahoittamaa konsortiotutkimusta *Perheet 24/7 - Lasten*

sosioemotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7-taloudessa (2011–2014). Konsortiotutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka vanhempien epätyypillinen työaika ja erilaiset lastenhoitojärjestelyt heijastuvat lapsiperheisiin sekä miten vanhemmat ja lapset niihin suhtautuvat. Aihetta lähestyttiin tutkimuksessa lasten, heidän vanhempiansa ja varhaiskasvattajien näkökulmista. Tutkimuksessa tarkasteltiin vuorotyötä ja lastenhoitojärjestelyjä kolmessa maassa (Suomi, Alankomaat ja Iso-Britannia), sillä monet perheiden elämään liittyvät ratkaisut riippuvat yhteiskunnallisista olosuhteista ja maat eroavat toisistaan muun muassa varhaiskasvatuksen saatavuudessa ja perheiden työaikakäytäntöjen suhteen. Tutkimus toteutettiin Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen sekä kansainvälisten yhteistyötahojen välisenä yhteistyönä. (Perheet 24/7-tutkimushankkeen tiivistelmä.)

Osana tätä tutkimushanketta on julkaistu useita tieteellisiä julkaisuja sekä akateemista tutkimusta. Hankkeessa vuorohoitoa on lähestytty esimerkiksi vanhemmuuden, pedagogiikan ja lasten hyvinvoinnin näkökulmista Suomessa, Hollannissa ja Iso-Britanniassa (Moilanen, May, Räikkönen, Sevón & Laakso 2016; Peltoperä ym. 2018; Rönkä ym. 2017; Salonen, Laakso & Sevón 2016). Lisäksi aihetta on tutkittu lasten vanhempien työn ja perhe-elämän yhdistämisen näkökulmasta (Murtorinne-Lahtinen ym. 2016; Tammelin ym. 2017) sekä vuorohoidon varhaiskasvattajien näkökulmasta (Rönkä ym. 2019).

5.3 Tutkimusaineisto teemahaastattelulla

Tutkimuksen aineisto koostui edellä kuvatussa tutkimushankkeessa kerätyistä varhaiskasvattajien yksilöhaastatteluista (n=37), jotka ovat toteutettu vuosina 2012–2013. Haastattelu menetelmänä mahdollistaa sen, että tutkittava ilmiö tuottaa monitahoisesti ja moniin suuntiin viittaavia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2017). Vuorohoidon järjestämisen ja toteuttamisen tavat vaihtelevat kunnittain. Tämä lähtökohtaisesti saattaa vaikuttaa siihen, että varhaiskasvattajien kuvaukset lasten vertaissuhteista ja niiden rakentumisesta vuorohoidon konteksteissa voivat erota toisistaan ja haastatteluaineisto voi tuottaa sellaisia kuvauksia, joihin

ei tutkimusta toteutettaessa ole osattu varautua. Lisäksi haastattelun etuna on, että siihen voidaan valita sellaisia haastateltavia, joilla on tietoa ja kokemusta tutkittavasta aiheesta (Puusa 2020a; Tuomi & Sarajärvi 2018), kuten tässä tutkimuksessa haastateltavina oli vuorohoidon varhaiskasvattajia.

Tutkimushaastattelu voidaan nähdä tutkijan ja haastateltavan välisenä keskusteluna ja vuorovaikutuksena – haastattelu rakentuu yhteisen toiminnan tuloksena (Hirsjärvi & Hurme 2017; Ruusuvuori & Tiittula 2017), mutta toteutuu tutkijan aloitteesta ja yleensä tutkijan ehdoilla (Eskola & Suoranta 2014; Puusa 2020a). Haastattelun erottaa keskustelusta selkeimmin osallistujien roolit – tutkijalla on kysyjän, tiedon kerääjän rooli ja haastateltavalla vastaajan, tiedon antajan rooli (Ruusuvuori & Tiittula 2017). Haastattelutilanteessa tutkija voi toistaa kysymyksen, oikaista mahdollisia väärinkäsityksiä, tarkentaa sanamuotoja sekä käydä keskustelua tutkittavan kanssa ja näin saavuttaa mahdollisimman runsaasti tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Puusa 2020a; Tuomi & Sarajärvi 2018). Tässä tutkimuksessa sain valmiin haastatteluaineiston käyttööni, minkä vuoksi en ole ollut osallisena aineiston keräämisessä. Näin ollen en ole päässyt vaikuttamaan haastatteluissa käytettyjen kysymysten muotoon, aineiston keruuseen tai haastattelutilanteisiin.

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty teemahaastattelun keinoin. Teemahaastattelussa aiheet ovat Eskolan ja Suorannan (2014) mukaan ennalta määritetty, eikä kysymyksillä ole tarkkaa muotoa tai järjestystä. Teemahaastattelu on muodoltaan niin avoin, että haastateltava voi halutessaan keskustella vapaamuotoisesti aiheesta (Eskola & Suoranta 2014). Tutustuttuani aineistoon havaitsin, että kaikki tutkimushaastattelut eivät olleet yhden tutkijan toteuttamia, vaan niitä on toteuttanut useampi tutkija. Haastatteluiden kysymysten muodot, niiden järjestys ja laajuus sekä haastattelutilanteet olivat keskenään erilaisia, mikä on vaikuttanut aineiston laatuun ja eri teemojen painottumiseen. Eskola ja Suoranta (2014) toteavat, että haastattelutilanteessa tutkija varmistaa, että kaikki teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestys tai laajuus voivat vaihdella. Teemat takaavat sen, että haastatteluissa puhutaan sa-

moista asioista. Koska teemahaastattelu on muodoltaan puolistrukturoitua, voidaan kerätyn materiaalin nähdä edustavan haastateltavan puhetta itsessään. (Eskola & Suoranta 2014.)

Tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston teemahaastattelurunko on *Perheet 24/7*-tutkimushankkeen työryhmän kehittämä ja se on jaettu viiteen teemaan: kiintymyssuhteen tukeminen, yhteistyö ja kasvatuskumppanuus lapsen vanhempien kanssa, lapsen yksilöllisyys ja osallisuus, lapsen turvallisuuden ja jatkuvuuden kokemuksen tukeminen sekä tiedonkulku. Samaa haastattelurunkoa on käytetty kaikissa haastatteluissa, jolloin on saatu yhtenäistettävissä olevaa tietoa vuorohoidosta Suomessa. Haastatteluissa tutkijat ovat tarkentaneet edellä listattuja teemoja haastattelurunkoon kirjatulla kysymyksillä sekä tarkentaneet saamaansa tietoa haastattelutilanteissa vielä lisäkysymyksillä. Tässä tutkimuksessa haastatteluiden keskeisimmät teemat tutkimustehtävän kannalta olivat lapsen kiintymyssuhteen tukeminen, lapsen yksilöllisyys ja osallisuus sekä lapsen turvallisuuden ja jatkuvuuden kokemuksen tukeminen.

5.4 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimusaineisto koostui 37 vuorohoidossa työskentelevän varhaiskasvattajan haastattelusta. Osallistujajoukon kuvaamista varten haastatteluiden alussa haastateltavilta kysyttiin taustatietoja muun muassa heidän iästään, ammattiasemaansa, työkokemuksestaan sekä heidän tekemistään työvuoroista. Taustatietojen valossa tutkimukseen osallistujat muodostuivat moninaisesta ryhmästä varhaiskasvattajia. Tässä tutkimuksessa tuloksia ei analysoitu osallistujien taustatietojen mukaan, minkä vuoksi niiden tarkempi kuvaaminen ei ole oleellista tutkimuksen kannalta. Keskeisin edellytys taustatiedoissa tutkimuksen kannalta oli, että varhaiskasvattaja työskentelee varhaiskasvatuksen vuorohoidossa.

Tutkimukseen osallistujista suurin osa kertoi työskentelevänsä varhaiskasvatuksen vuorohoidossa *lastenhoitajana* (n=22) ja loput haastateltavista työskentelevät *lastentarhanopettajina* (n=15). Tutkimusaineiston haastattelut olivat toteutettu ennen vuonna 2018 voimaantullutta varhaiskasvatuslakia (540/2018), joka

muutti varhaiskasvattajien ammattinimikkeitä. Analyysivaiheessa häivyttin ammattinimikkeet pois aineistosta, sillä haastateltavan ammattinimike ei ollut tutkimustehtävän kannalta oleellinen tieto. Tutkimuksessa käytetään yhteisesti kaikista haastateltavista käsitettä *varhaiskasvattaja* tai lyhyemmin *kasvattaja*.

Eskolan ja Suorannan (2014) mukaan laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Tässä tutkimuksessa osallistujajoukko oli pieni, mutta heidän tuottamansa aineisto oli sisällöltään moninaista ja tuotti monipuolista tietoa vertaissuhteiden rakentumisesta vuorohoidossa. Rajasin tutkimusaineistosta pois kolme haastattelua, joissa haastateltiin päiväkodin johtajan ammattiasemassa olevaa varhaiskasvattajaa. Perustelen rajausta sillä, että ammattiasemassaan päiväkodin johtajana haastattelurunko poikkesi muiden varhaiskasvattajien haastatteluista ja päiväkodin johtajana hänen kokemuksensa vuorohoidon arjesta on luonteeltaan erilainen verrattuna lapsiryhmissä työskenteleviin varhaiskasvattajiin.

5.5 Laadullinen sisällönanalyysi

Tutkimuksessa lähestyin sekä aineistoa että sen analyysia laadullisesti. Laadullisen sisällönanalyysin tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 2014). Sisällönanalyysissa tutkimusaineistoa tiivistetään keskittyen tutkimuskysymysten kannalta keskeisiin merkityksiin ja aineistosta rakennetaan abstrakti kuvaus tutkimusilmiöstä (Schreier 2012). Tutkimusaineisto kokonaisuudessaan kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja sisällönanalyysin tarkoituksena on rakentaa siitä tiivis, sanallinen ja selkeä kuvaus ilman, että sen sisältämä tieto katoaa. Sisällönanalyysin tuottama selkeys mahdollistaa luotettavien johtopäätösten tekemisen tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Sisällönanalyysissa rakennetaan malleja, jotka esittävät tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä muodossa. Näiden mallien kautta tutkittua ilmiötä voidaan käsitteellistää. (Schreier 2012; Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Lähestyin tutkimusaineiston analyysia aineistolähtöisesti, koska tutkimusaineistossa varhaiskasvattajien tuottamat kuvaukset lasten vertaissuhteista olivat moninaisia. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa tutkimusaineistosta luodaan teoreettinen kokonaisuus – yksinkertaisimmillaan se tarkoittaa teorian rakentamista aineistosta lähtien (Eskola & Suoranta 2014; Tuomi & Sarajärvi 2018). Toteutin analyysin Milesin ja Hubermanin (1994) analyysimenetelmää mukailien – etsin aineistosta tutkimukselle oleellisen tiedon, tiivistin sen analyysiyksiköiksi ja niitä yhdistelemällä muodostin abstraktimman kuvauksen tutkimusilmioistä. Analyysini eteni aineiston käsittelyn, pelkistämisen, ryhmittelyn ja luokittelun kautta pääluokiksi, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiini (ks. luku 4). Olen kuvannut analyysiä tutkimuksen liitteissä yhden pääluokan (liite 1) sekä analyysin ylä- ja pääluokkien (liite 2) osalta.

Saamani tutkimusaineisto oli valmiiksi litteroitu, joten en voinut tutkijana vaikuttaa haastatteluiden litterointiin tai sen tarkkuuteen. Litteraatit oli koodattu numeroinnilla, jotka muutin uudestaan tunnistekodeiksi juoksevilla numeroinnilla niiden järjestyksen mukaisesti (H1–H37). Jokaiselle haastateltavalle muodostui tunnistekoodi, jolloin aineistoa oli helpompi käsitellä ja alkuperäiseen aineistoon oli tarvittaessa helppo palata tunnistekoodin avulla. Lisäksi muokkasin litteraatteja siten, että vaihdoin niihin saman fontin, pistekoon ja rivivälin. Haastattelujen litteraatit olivat keskimäärin pituudeltaan 17 sivua ja 7753 sanaa kirjoitettuna Arial-fontilla (pistekoko 11, riviväli 1). Litteraattien muokkaamisen yhteydessä tutustuin aineistoon lukemalla sitä useamman kerran, jolloin muodostin kokonaiskuvaa aineiston laadusta sekä havaitsin laajasta tekstimassasta ne haastatteluiden teema-alueet, jotka auttoivat vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Tämä vaihe ennen analyysia loi perustaa aineiston kanssa keskustelemiselle eli analyyttisten teemojen keskinäiselle vertailulle ja analyysiin pohjautuvien kokonaisuuksien rakentamiselle (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010).

Analyysini ensimmäisessä vaiheessa määritin analyysiyksikön aineistolähtöisesti – valintaa ohjasivat sekä tutkimustehtävä että aineiston laatu (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010; Tuomi & Sarajärvi 2018). Analyysiyksiköksi muodostui aineiston moninaisuuden sekä kuvailevan kerronnan vuoksi lause tai

lausuma. Analyysiyksikön määrittämisen jälkeen analyysi eteni aineiston pelkistämiseen, jolloin keskityin löytämään aineistosta tutkimukseni kannalta keskeisen tiedon alkuperäisilmauksina sekä tiivistämään sen yksinkertaisiksi virkkeiksi eli pelkistetyiksi ilmauksiksi (Miles & Huberman 1994; Tuomi & Sarajärvi 2018). Tämä analyysin vaihe osoittautui aineiston määrän ja laajuuden vuoksi haastavaksi, sillä yhdestä alkuperäisilmauksesta pystyin oman tulkintani mukaan erottelemaan useita pelkistettyjä ilmauksia (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Pelkistäessäni aineistoa havaitsin tiettyjen teemojen toistuvan aineistossa ja aineiston sisältävän usein toistuvia pelkistettyjä ilmauksia. Havaintoni loi perustaa analyysin ryhmittelyvaiheeseen, jossa yhdistin samaa ilmiötä kuvaavat pelkistetyt ilmaukset alaluokiksi (Miles & Huberman 1994; Tuomi & Sarajärvi 2018). Tässä vaiheessa analyysiprosessia käsittelin aineistoa vielä kokonaisuutena sen laajuuden vuoksi, enkä luokitellut aineistoa tutkimuskysymyksittäin. Luokitellessa jäsenin tutkittavaa ilmiötä selkeämmäksi vertailemalla pelkistettyjä ilmauksia ja niistä muodostuneita alaluokkia toisiinsa (Hirsjärvi & Hurme 2017). Tässä analyysivaiheessa korostui asemani tutkijana, sillä päätin oman tulkintani perusteella sen, millä perusteella eri ilmaukset kuuluivat samaan tai eri alaluokkaan (Tuomi & Sarajärvi 2018). Alaluokkia koko aineistosta muodostui yhteensä 93 kappaletta, jotka nimesin niiden sisältöä kuvaavalla lausumalla, kuten esimerkiksi: *”Lapselle haastavaa etsiä joka päivä uusi kavero”*.

Alaluokkien muodostamisen yhteydessä koin aineiston kokonaisuuden hahmottuneen ja erotin muodostuneet alaluokat tutkimuskysymyksittäin sen perusteella, oliko alaluokassa kyse lasten vertaissuhteen rakentumisesta vai varhaiskasvattajan roolista lasten vertaissuhteiden tukemisessa (ks. luku 4). Analyysin edetessä jatkoin alaluokkien yhdistämistä tutkimuskysymyksittäin yläluokiksi. Näiden yläluokkien yhdistämistä jatkoin vielä edelleen yläluokkiin, koska se oli aineiston sisällön kannalta mahdollista ja selkeytti entisestään aineistosta rakentuvaa kokonaisuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Yhdistin analyysissa muodostuneet yläluokat vielä pääluokiksi, jotka vastasivat tutkimuskysymyk-

siin (taulukko 1 ja taulukko 2). Analyysin edetessä luokat muuttuivat laajemmiksi, jolloin palasin tarvittaessa edellisiin analyysin vaiheisiin varmistaakseni yhteydet niin luokkien kuin aineiston välillä (Tuomi & Sarajärvi 2018).

TAULUKKO 1 Ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysin pää- ja yläluokat

Lapset eriyttämisesti paikalla vuorohoidossa	Lapset samaan aikaan paikalla vuorohoidossa
Hoitoaikojen eriyttämisuus haastaa vertaissuhteita	Vertaissuhteita yli ryhmärajojen ja erikäisten kanssa
Hoitoaikojen eriyttämisuus laajentaa vertaissuhteita	Vertaissuhteita rakentuu samoissa vuoroissa
	Enemmän aikaa vertaissuhteen rakentumiseen
	Lapsi odottaa vertaisen olevan samaan aikaan paikalla

TAULUKKO 2 Toisen tutkimuskysymyksen analyysin pää- ja yläluokat

Varhaiskasvattaja ohjaa ja johdattaa lapsia toimintaan	Varhaiskasvattaja osallistuu toimintaan
Lasten hoitoaikojen ennakointi	Lasten yhteiseen toimintaan osallistuminen
Lasten yhteisen toiminnan mahdollistaminen	Kiusaamiseen puuttuminen
Yksittäisen lapsen tukeminen ja ohjaaminen toimintaan	
Lasten tutustuttaminen toisiinsa ja pienryhmien muodostaminen	

Tässä vaiheessa tutkimusprosessiani sain vielä tekemästäni analyysistä palautetta sekä uutta arvokasta näkökulmaa sen tulkintaan, ja tutkimukseni luokat muodostuivat osittain uudelleen pääluokkien osalta. Tutkimuksen pääluokat ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla perustuivat siihen havaintoon, että varhaiskasvattajat kuvasivat lasten vertaissuhteiden rakentumista suhteessa siihen aikaan, jonka lapset eivät ole tai ovat paikalla vuorohoidossa. Lasten paikallaolo vuorohoidossa määräytyy lasten hoitoaikojen mukaan, jotka analyysissä

näyttäytyivät erirytmisinä, mikä kasvattajien mukaan haastoi ja laajensi lasten vertaissuhteiden rakentumista. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla analyysin pääluokat eri vaiheiden jälkeen päätyivät siihen tulkintaan, että varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteita ohjaamalla ja johdattamalla lapsia toimintaan sekä siten, että varhaiskasvattajat osallistuvat toimintaan myös itse.

Tutkimuksen tulokset olen koonnut kahteen alalukuun tutkimuskysymyksittäin luvussa 6. Tekstiin on *kursiivilla* merkitty analyysissa muodostuneet pää- ja yläluokat, mikä selventää tulosten etenemistä. Puusan (2020b) mukaan tutkimusaineiston autenttisuuden säilyttämiseksi ja sen rikkauden esille tuomiseksi tulosten kuvaamisessa käytetään suoria lainauksia aineistosta. Tässä luvussa aineistolainauksilla sekä selvennän yhteyttä tutkimusaineiston ja tulosten välillä että teen näkyvämmäksi analyysiprosessia ja päättelyäni tutkijana. Aineistolainaukset on merkitty tekstiin lainausmerkein tai sisennettyinä kappaleina. Luetavuutta parantavia lisäyksiä merkitään tekstissä hakasulkeilla [] ja lainauksista poistettuja tietoja merkein "- -".

5.6 Tutkimuksen eettiset ratkaisut

Tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä ja niiden ratkaisuja tulee pohtia tutkimuksen joka vaiheessa (Hirsjärvi & Hurme 2017). Eskola ja Suonranta (2014) jakavat tutkimuksen eettiset kysymykset tiedon hankinnan ja tiedon käytön välille. Tiedon hankintaan liittyvä keskeinen eettinen periaate on tutkimukseen osallistujan tietoon perustuva suostumus (Hirsjärvi & Hurme 2017). Tutkimuksen tarkoitus tulee selittää ymmärrettävällä tavalla tutkimukseen osallistujalle (Patton 2002) sekä antaa riittävää ja totuudenmukaista tietoa tutkimuksen luonteesta ja tavoitteesta (Eskola & Suonranta 2014; Tiittula & Ruusuvuori 2005). Tutkimukseen osallistujan tulee lisäksi tietää, että hän voi kieltäytyä haastattelusta sekä keskeyttää halutessaan osallistumisensa ilman seurauksia. Haastattelun eettisyys liittyy keskeisesti toisen ihmisen kunnioittavaan kohtaamiseen. (Hyväriinen 2017.)

Tässä tutkimuksessa sain tutkimusaineiston käyttöni edellä kuvattua *Perheet 24/7*-tutkimushankkeesta, jolloin en itse osallistunut tutkijana tiedon hankintaan ja tutkimushaastatteluiden toteuttamiseen. Hankkeessa aineistonkeruu on toteutettu tuolloin voimassa (2011–2014) olleiden tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti. Tutkimukseen osallistujilta on ennen osallistumista pyydetty tietoon perustuva suostumus sekä annettu tietoa tutkimuksesta ja sen tavoitteesta. Koska tutkimusaineisto on kerätty osana edellä kuvattua tutkimushanketta, en ole osallistunut sen hankintaan, eikä minulla tutkijana ole ollut suhdetta tutkimukseen osallistujiin.

Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tiedon käyttöön liittyviä keskeisiä eettisiä periaatteita ovat luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys (Hirsjärvi & Hurme 2017). Sekä tutkimusta tehdessä että julkaistaessa tutkijan tulee säilyttää tutkimukseen osallistujan anonymiteetti sekä korostettava luottamuksellisuutta tutkimusaineiston säilyttämisessä sekä analysoinnissa (Eskola & Suoranta 2014; Patton 2002; Tiittula & Ruusuvuori 2005). Tässä tutkimuksessa saamani tutkimusaineisto oli valmiiksi litteroitu ja anonymisoitu, eli siitä oli poistettu kaikki tiedot, joiden perusteella haastateltavat olisi mahdollista tunnistaa (Ruusuvuori & Nikander 2017). Tämä etäännytti entisestään suhdettani tutkijana tutkimuksen osallistujiin – he olivat minulle vain sanoja litteraateilla. Etäinen suhde osallistujiin toisaalta tarjosi minulle tutkijana mahdollisuuden objektiivisempaan lähestymistapaan verrattuna siihen, että olisin tavannut kasvokkain tutkimukseen osallistujat.

Tiedon käytön eettisiin toimintaperiaatteisiin kuuluu, että tutkimukseen osallistujan tulee tietää, miten haastattelusta saatuja tietoja säilytetään ja käytetään (Hyvärinen 2017). Luottamuksellisuuteen anonymiteetin suojaamisen lisäksi kuuluu tietojen säilyttäminen ja käyttäminen luottamuksellisina. Tutkimuksessa on noudatettu Jyväskylän yliopiston ohjeita tutkimuksen eettisyyteen ja tietosuojaan liittyen. Tässä tutkielmassa olen raportoinut tutkimuksen etenemistä mahdollisimman avoimesti ja tarkasti sekä huomionnut edellä mainitut eettiset kysymykset liittyen tiedon hankintaan ja sen käyttöön.

6 LASTEN VERTAISUHTEET VUOROHOIDOSSA

6.1 Lasten vertaissuhteiden rakentuminen

Varhaiskasvattajat kuvailivat lasten vertaissuhteiden rakentuvan vuorohoidossa suhteessa siihen aikaan, minkä lapset eivät ole tai ovat paikalla vuorohoidossa. Lasten ollessa erirytmisesti paikalla vuorohoidossa lapsissa on paljon vaihtuvuutta ja rikkonaisia mahdollisuuksia vertaissuhteiden rakentumiseen, kun taas lasten paikalla olo tuottaa lapsille toistuvia mahdollisuuksia yhteiseen toimintaan ja vertaissuhteiden rakentumiseen. Vuorohoidossa lasten paikalla olo määrytyy lasten hoitoaikojen mukaan, jotka ovat seurausta lasten vanhempien epätyypillisistä työajoista. Pääluokat (taulukko 3) ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla ovat: *lapset erirytmisesti paikalla vuorohoidossa ja lapset samaan aikaan paikalla vuorohoidossa.*

Varhaiskasvattajien kuvailujen mukaan lasten *hoitoaikojen erirytmisyys haastaa*, mutta toisaalta *hoitoaikojen erirytmisyys laajentaa vertaissuhteita*. Hoitoaikojen erirytmisyyden haastaessa vertaissuhteita, on lapsiryhmä jatkuvassa muutostilassa, vertaissuhteiden vaihtuvuus kuormittaa lapsia, lasten hoitoajat ovat eritymissä muiden lasten kanssa, lapsi ikävöi vertaisiaan ja lapselle ei välttämättä muodostu kiinteää suhdetta keneenkään lapseen. Eritymmiset hoitoajat varhaiskasvattajien kuvailuissa rikkonaisuudesta huolimatta myös laajensivat lasten vertaissuhteita. Eritymmisten hoitoaikojen tuottama vaihtuvuus lapsissa tuottaa uusia vertaissuhteita ja lapset ovat tottuneet vaihtuvuuteen. Lisäksi lasten vertaissuhteiden verkosto on isompi hoitoaikojen erirytmisyyden takia. Kun *lapset ovat samaan aikaan paikalla vuorohoidossa* rakentuu lapsille vertaissuhteita yli ryhmärajojen ja eri-ikäisten lasten kanssa. Vertaissuhteet rakentuvat lasten ollessa samoissa vuoroissa. Lisäksi lapsille tarjoutuu enemmän aikaa vertaissuhteen rakentamiseen ja sen ylläpitoon heidän ollessaan samaan aikaan paikalla. Lapset myös odottavat vertaisen olevan samaan aikaan paikalla.

TAULUKKO 3 Tutkimuskysymyksen pääluokat ja niihin kuuluvat yläluokat

Lapset eriytmisesti paikalla vuorohoidossa	Lapset samaan aikaan paikalla vuorohoidossa
Hoitoaikojen eriytmisyys haastaa vertaissuhteita	Vertaissuhteita yli ryhmärajojen ja erikäisten kanssa
Ryhmä jatkuvassa muutostilassa	Vertaissuhteita rakentuu samoissa vuoroissa
Vertaissuhteiden vaihtuvuus kuormittaa lapsia	Enemmän aikaa vertaissuhteen rakentamiseen
Lasten hoitoajat eriytmisissä muiden lasten kanssa	Lapsi odottaa vertaisen olevan samaan aikaan paikalla
Lapsella on ikävä tiettyä lasta	
Lapsella ei muodostu kiinteää suhdetta keneenkään lapseen	
Hoitoaikojen eriytmisyys laajentaa vertaissuhteita	
Lasten vaihtuvuus tuottaa uusia vertaissuhteita	
Lapset tottuneet vaihtuvuuteen	
Vertaissuhteiden verkosto isompi	

Taulukossa 3 kuvataan pääluokan *lapset eriytmisesti paikalla vuorohoidossa* osalta toisesta pääluokasta *lapset samaan aikaan paikalla vuorohoidossa* poiketen myös sen yläluokkia alemmat yläluokat, jolloin pääluokka näyttäytyy taulukossa sen sisältöä kuvaavammin (ks. liite 1). Seuraavaksi tarkastelen ensimmäisen tutkimuskysymyksen sisällönanalyysissä muodostuneita pääluokkia ja niiden sisältöä omissa alaluvuissaan.

6.1.1 Lapset eriytmisesti paikalla vuorohoidossa

Vuorohoidossa lasten hoitoaikojen eriytmisyys varhaiskasvattajien mukaan sekä haastaa että laajentaa lasten vertaissuhteita. Hoitoaikojen eriytmisyyden haastaessa lasten vertaissuhteita varhaiskasvattajat kuvailivat *ryhmän olevan ”jatkuvassa muutostilassa”*, jolloin lasten ryhmäytyminen on haastavaa eikä kiinteitä pienryhmiä voida toiminnassa muodostaa. Pienryhmätoimintaa kasvattajien mukaan ”ei pysty semmosena kiinteänä pitämään, koska aina on eri lapset eri aikaan paikalla”. Vuorohoidossa lapsia saapuu ja lähtee eri vuorokaudenaikoina, jolloin ryhmä muuttaa jatkuvasti muotoaan: ”hirveen paljon sitä vaihtuvuutta ja tavallaan se rytmi on hyvin epäsäännöllinen meillä ja lasten leikkiryhmät ja

kaikki tämmöset vaihtuu”. Hoitoaikojen eriytymisyyden lisäksi kasvattajat kuvasivat vuorohoidossa olevan ennakoimattomuutta siinä, ovatko lapset todella paikalla hoitoaikavarauksesta huolimatta. Pienryhmiä vuorohoidossa erään kasvattajan kuvailun mukaan tämän vuoksi muodostetaan ”päivä kerrallaan - - ei vielä tiedä aamupäivälläkään vasta sitten viien, pikkukakkosen aikaan kattotaan et ai nää on paikalla et mitenkä jaetaan”.

Ryhmän jatkuvan muutostilan lisäksi lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa haastaa *lasten vertaissuhteiden vaihtuvuus, joka kuormittaa lapsia*. Lapsella voi vuorohoidossa olla ”paljon vaihtuvia kaverisuhteita - - se ei varmaan voi olla kuormittamatta lasta”. Vertaissuhteet ovat varhaiskasvattajien mukaan rikkonaisia - lapset eivät tiedä keitä vertaisia on milloinkin paikalla vuorohoidossa ja jokainen päivä on erilainen niin lapsimäärältään kuin ryhmän kokoonpanolta. Tilannetta kasvattajat kuvasivat kuormittavana lapsille, koska lasten tulee päivittäin rakentaa vertaissuhteita muihin lapsiin ja ”joka päivä pitää [lapsen] arpoo se [uusi kaveri]”. Vaihtuvuuden vuoksi vertaissuhteiden verkosto on suuri ja lapsen ”pitää osata melkeen kuudenkymmenen lapsen kans leikkii”, mikä voi osaltaan kuormittaa lasta.

Vertaissuhteiden vaihtuvuuden takia lapset eivät tiedä ovatko hänelle ennestään tutut lapset huomennakin hänen kanssaan samaan aikaan paikalla vuorohoidossa. Eräs varhaiskasvattaja kuvasi kuinka ”lapsilt kuuluu semmostaki juttua, että ne jo edellisenä päivänä mieltii, et ooks sä mun kaa huamenna”. Kasvattajat toivat myös esille, ettei lapsille ”pysty ihan sanomaan, että huomennahan te näätte”. Lapset hakevat vertaissuhteita ja paikkaansa toiminnassa tuttujen lasten ollessa vapaalla. Kasvattajien mukaan lapsella voi olla vaikeaa päästä mukaan toimintaan, kun lapselle tutut kaverit eivät ole paikalla. Lapsen eteen voi vuorohoidossa tulla tilanne, jossa hän löytää kaverin ja oman paikkansa ryhmässä, mutta seuraavan kerran hänen tullessa hoitoon, ovat lapset vaihtuneet ja vertaissuhteiden verkosto muuttanut muotoaan, kuten kasvattaja tässä kuvailee lapsen tuntemuksia: ”onks toi [lapsi] kerenny jo löytää jonkun toisen kaverin tällä välin kun mä oon ollu lomalla”.

Vuorohoidossa *lasten hoitoajat voivat olla erirytmisissä muiden lasten kanssa*, mikä varhaiskasvattajien mukaan tuottaa haasteen vertaissuhteiden rakentumiseen: ”aina se kaverisuhteitten hakeminen, kun ei ole ne samat kaverit - - kun sitä tullaan, niin sitte se kysytään, onko se ja se paikalla, kun me eilen leikittiin, eikä ne [kaverit] ole [paikalla]”. Erirytmisyys näyttäytyy esimerkiksi siten, että lapsen tullessa iltapäivällä hoitoon ”sieltä lähtee [samalla] kavereita kotiin” ja lapsen vertaissuhteet ovat ”todella niin ku vaihtelevia aina ei oo sitä parasta kaveria”. Vertaissuhde lasten välille ei pääse rakentumaan, jos lapset ovat erirytmisesti paikalla ja niiden ylläpitoa haastaa, kun ”hyvät kaverit saattaa tavata hyvin harvoin”. Kasvattajien mukaan voi mennä useampia päiviä tai jopa viikkoja, etteivät tietyt lapset näe toisiaan hoitoaikojen erirytmisyyden vuoksi: ”se voi mennä viikkoja, sä et nää [parasta kaveria], menee ne vuorot ristiin”.

Kun lapsille muodostuu vuorohoidossa vertaissuhteita, voi kasvattajien mukaan *lapsille tulla ikävä tiettyä lasta* hänen ollessaan poissa. Lapset kyselevät paljon tämän tietyn lapsen hoitoaikoja ja lapsilla on ikävä: ”- - on tosi vahvat kaverisuhteet ja hirvee ikävä on jo toisiaan, kun tullaan hoitoon kysytään tuleeko minun kaveri hoitoon tänään”. Ikävää tuottaa vuorohoidon arjessa erityisesti lasten hoitoaikojen meneminen erirytmisissä: ”lapsilla on kurjaa, että se kaveri on ollutkin aamuvuorossa ja hän tulee ite iltavuoroon, niin se on monta kertaa semmonen heille aika haastava”. Toisaalta *lapselle ei välttämättä muodostu vuorohoidossa kiinteää suhdetta keneenkään lapseen*, kuten tässä erään kasvattajan kuvailussa: ”niille [lapsille] ei tule sellaista parasta kaveria, niille ei tuu sellasta niinku kiinteätä suhdetta oikeestaan kehenkään”.

Haasteiden lisäksi hoitoaikojen erirytmisyys varhaiskasvattajien mukaan laajentaa lasten vertaissuhteita vuorohoidossa. *Lasten vaihtuvuus tuottaa lapsille uusia vertaissuhteita* - tietyn lapsen ollessa poissa, rakentaa lapsi vertaissuhdetta toisiin lapsiin. Lapset tottuvat ja oppivat siihen, ettei ”lempikaveri” ole aina samaan aikaan paikalla hänen kanssaan: ”ne kysyy ekana, et onks se tänään täällä, mut jos ei oo, niin sit ne ottaa jonkun kolmevuotiaan tai eskarin tuolta pihalta”. Kasvattajien mielestä on toisaalta hyvä, että lapset ovat välillä erossakin ja ”solmii niitä ystävyysuhteita muitten lasten kanssa”.

Vuorohoidossa lapset ovat kasvattajien mukaan *tottuneet lasten vaihtuvuuteen*. Lapset etsivät ja löytävät itselleen toisen vertaisen ja menevät leikkimään hänen kanssaan, jos tietty lapsi on poissa. Kasvattajien mukaan erityisesti ne lapset, jotka ovat pidempään olleet vuorohoidossa, ovat jo tottuneet lasten päivittäiseen vaihtuvuuteen: ”kyllä ne loppujen lopuksi sitä aika hyvin on oppinu sen, että nää, jotka on pidemmän aikaa, et kaverit vaihtuu”. Sekä lasten vaihtuvuuden että uusien vertaissuhteiden rakentumisen seurauksena on lasten *vertaissuhteiden verkosto isompi* vuorohoidossa, kuten tässä kasvattajan kuvailussa ilmenee: ”lapset on oppinu siihen, että aina ei ole se lempikaveri paikalla, niin sitte ne kaveripiirit on minusta vähän isompia”.

6.1.2 Lapset samaan aikaan paikalla vuorohoidossa

Varhaiskasvattajien kuvailuissa lasten vertaissuhteet rakentuvat lasten ollessa samaan aikaan vuorohoidossa paikalla. Vuorohoidossa lapsille *rakentuu vertaissuhteita yli ryhmärajojen ja eri-ikäisten lasten kanssa*. Lapset hakeutuvat leikkimään muiden ryhmien lasten kanssa esimerkiksi ulkoiluissa ja ovat tottuneet, että lapset voivat olla eri lapsiryhmästä kuin he itse ovat: ”[lasta] ei haittaa, kuka siinä on - - voi olla vaikka kaveri tosta ihan toisesta päästä taloa ihan eri ryhmästä”. Erään kasvattajan mukaan ”vuorohoidon lapset ovat sopeutuvaisempia siihen, että kaveri voi olla joku muu kun siitä omasta ryhmästä”. Kasvattajien kuvailuissa lapsiryhmiä usein yhdistellään vuorohoidossa, kun paikalla on vähemmän lapsia. Yhdistetyissä lapsiryhmissä lapset tutustuvat toisiinsa ja rakentavat vertaissuhteita yli ryhmärajojen esimerkiksi leikeissään: ”[rakentuu] ystävyssuhteita, jotka ei oo täältä oman ryhmän sisältä vaan sieltä vuoro[hoidosta] - - jos ovat aikasessa aamussa siellä saattaa olla joku hyvä kaveri toisestakin ryhmästä”.

Vuorohoidossa lapset tottuvat kasvattajien mukaan leikkimään kenen vaan lapsen kanssa, sillä lapset ”hyväksyy leikkikaveriksi kenet vaan”. Lapset löytävät ”helposti kavereita” leikkeihin ja oppivat leikkimään kaikkien lasten kanssa: ”osa lapsista on sitten semmosia, että leikkii ihan kaikkien kanssa, että kuka vaan vastaan tulee kellä ei oo kaveria, niin otetaanpa tuo mukaan”. Leikeissä eri lasten kanssa tulee leikeistäkin kasvattajien mukaan erilaisia. Erään

kasvattajan mukaan tämä voidaan nähdä ”vuorohoidon rikkautena”, että lapset oppivat rakentamaan vertaissuhteita ja leikkimään kaikkien lasten kanssa. Lisäksi lapset leikkivät ja oppivat toimimaan eri-ikäisten lasten kanssa: ”isot oppii olemaan pienten kanssa ja päinvastoin”. Lapsiryhmien yhdistyessä eri-ikäiset lapset ovat yhdessä vuorohoidossa, jolloin vertaissuhteita rakentuu heidän välilleen.

Vuorohoidossa kiinteämpiä vertaissuhteita rakentuu kasvattajien mukaan niiden *lasten välille, jotka ovat usein samoissa vuoroissa keskenään*. Lasten ollessa usein samassa vuorossa keskenään, on heillä enemmän aikaa rakentaa sekä ylläpitää vertaissuhdetta. Kasvattajien mukaan esimerkiksi illoissa lapset ovat usein samaan aikaan ja mahdollisesti myös toimintakaudesta toiseen:

”- - vaikka sanotaan että lapset vaihtuu niin ne on kuitenkin ne samat lapset jotka kiertää siellä illassa. Vaikka ne ei oo joka ilta eikä ne samat lapset kohtaa joka ilta mut ne tietää se on sen vuoden aikaan tai toimintakauden syksystä kevääseen ja vielä seuraavaan ja saattaa olla monta vuotta koska vanhemmat tekee sitä vuorotyötä ni ne tietää ketkä on illassa ne osaa jo hakeutua ne rupee illalla ulkona hakeutuun jo niin ku sen toi sää oot illassa mä oon sun kanssa. Et tota kyllä niille kuitenkin muodostuu semmonen iltakaveruus aina.”

Pidempään samoissa vuoroissa oleville lapsille kasvattajien mukaan rakentuu ystävyyssuhteita ja lapset ryhmäytyvät keskenään ajan kuluessa, koska ”tässä määrätty jengi pysyy” ja ”ne samat iltalapsen on suurin piirtein silloin siinä illassa”. Lapset tietävät ketkä lapsista on vuorohoidossa ja saattavat hakeutua toisensa seuraan jo ennen lapsiryhmien yhdistämistä. Huomatessaan olevansa samassa vuorossa ovat lapset tulleet kertomaan kasvattajalle siitä: ”musta on aivan ihanata ollu, että siinä jotkut lapset nauttii hirveesti niinku iltapäivällä tulee jo mulle sanomaan että me ollaan hei illassa”. Kasvattajien mukaan osalla lapsista on se ”paras kaveri” ja he leikkisivät vain ”parhaan kaverinsa” kanssa, jolloin lapsilla ilmenee valikointia muiden lasten suhteen. Lapset suunnittelevat kasvattajien mukaan keskenään leikkejä jo ”pikkukakkosen aikaan” tai edellisenä päivänä. Kasvattajat kuvaavat, kuinka lapset suunnittelevat mitä tekevät:

”[lapsi tietää] et tunti aikaa, ryhdynks mä leikkiin sun kaa vai otanks mä palapelin vai piirränks mä vai juttelenks mä ton aikuisen kans - - [lapsi miettii] et mitä mä teen sen tunnin, odotanks mä sua [tiettyä kaveria]”.

Kasvattajien kuvailujen mukaan vuorohoidossa lapsille tarjoutuu *enemmän aikaa vertaissuhteen rakentumiseen*. Suuressa osassa kasvattajien kuvailuja vuorohoidon ryhmät erityisesti illoissa ja viikonlopuissa näyttäytyivät lapsimääriltään pieninä. Lapsimäärältään pienessä ryhmässä lapsella on vähemmän vaihtoehtoja lapsissa kenen kanssa rakentaa vertaissuhdetta: "[lapsella] ei oo valittavana siitä kahestakymmenestä kaverista - - saattaa olla niin ku kaksivuotias ja neljävuotias, niin kyllä niistäkin saadaan leikkikaverit keskenään" sekä enemmän aikaa vertaissuhteen rakentumiseen. Kasvattajien kuvailuissa lapset voivat keskittyä pitkäkestoisemmin yhteisiin leikkeihin pienessä ryhmässä ja "levittää leikkinsä siihen eikä sit tuu kukaan häiritsemään", jolloin myös leikit ovat kasvattajien mukaan pitkäkestoisempia.

Vaikka vertaissuhteita ja leikkejä rakentuu osalle lapsista vuorohoidossa kenen vaan lapsen kanssa, on *lapsia, jotka odottavat tietyn vertaisen olevan samaan aikaan paikalla* hänen kanssaan. Tämä ilmenee siinä, että lapset kyselevät kasvattajilta paljon tiettyjen lasten hoitoaikoja ja koska he tulevat päiväkotiin. Lapset kysyvät hoitoaikoja kasvattajilta jo tullessaan päiväkotiin: "kun sitä tullaan [päiväkotiin], niin sitte se kysytään, onko se ja se paikalla, kun me eilen leikittiin" sekä päivän aikana: "[lapset] kysyy kauheen useesti että tuleeks se [tietty lapsi] tänään, monelta se tulee?". Lapset kyselevät myös, ehtivätkö he leikkimään yhdessä: "milloin se haetaan ja milloin mut haetaan ja keretääns me nyt leikkii?".

6.2 Varhaiskasvattajat tukevat vertaissuhteiden rakentumista

Varhaiskasvattajien kuvailujen mukaan heidän toimintansa on yhteydessä lasten vertaissuhteiden rakentumiseen vuorohoidossa. Pääluokat (taulukko 4) toisen tutkimuskysymyksen kohdalla ovat: *varhaiskasvattaja ohjaa ja johdattaa lapsia toimintaan ja varhaiskasvattaja osallistuu toimintaan*.

TAULUKKO 4 Toisen tutkimuskysymyksen analyysin pää- ja yläluokat

Varhaiskasvattaja ohjaa ja johdattaa lapsia toimintaan	Varhaiskasvattaja osallistuu toimintaan
Lasten hoitoaikojen ennakointi	Lasten yhteiseen toimintaan osallistuminen
Lasten yhteisen toiminnan mahdollistaminen	Kiusaamiseen puuttuminen
Yksittäisen lapsen tukeminen ja ohjaaminen toimintaan	
Lasten tutustuttaminen toisiinsa ja pienryhmien muodostaminen	

Varhaiskasvattajien kuvailujen mukaan he tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista *ohjaamalla ja johdattamalla lapsia toimintaan sekä osallistumalla itse toimintaan*. Ohjatessa ja johdattaessa lapsia toimintaan kasvattajat ennakoivat lapsille keitä lapsista on paikalla, keitä haetaan ja koska lapset ovat yhdessä samassa vuorossa. Lisäksi kasvattajat mahdollistavat leikkejä lapsille yhdessä tai yksin ja havainnoivat leikkejä sekä tukevat ja ohjaavat yksittäisiä lapsia mukaan leikkeihin muiden kanssa. Lisäksi kasvattajat laajentavat lasten vertaissuhteita tutustuttamalla lapsia toisiinsa ja muodostamalla pienryhmiä. Osallistuessaan toimintaan kasvattajat tukevat ja ohjaavat leikkejä sekä tutustuttavat lapsia niissä toisiinsa. Kasvattajat myös puuttuvat kiusaamiseen ja tukevat lapsia ristiriitatilanteissa. Seuraavaksi tarkastelen toisen tutkimuskysymyksen pääluokkia ja niiden sisältöä omissa alaluvuissaan.

6.2.1 Varhaiskasvattaja ohjaa ja johdattaa lapsia toimintaan

Vuorohoidossa lapset odottavat tietyn vertaisen olevan samaan aikaan paikalla ja haluavat tietää keitä lapsia on tulossa vuorohoitoon hänen kanssaan, minkä vuoksi he kyselevät paljon muiden lasten hoitoaikoja. Tämän vuoksi kasvattajat *ennakoivat lasten hoitoaikoja*. Koska lapset haluavat tietää keitä lapsia on hänen kanssaan vuorohoidossa, kasvattajat ennakoivat lapselle hänen saapuessaan hoitoon keitä lapsia on paikalla ja keitä on vielä tulossa. Kun kasvattajat kertovat

lapsen saapuessa hoitoon keitä on paikalla, se helpottaa myös lapsen hoitoon jäämistä. Lisäksi ennakoitua tehdään hoitopäivän aikana, jolloin kasvattajat ennakoivat lapsille vuorohoitoryhmän kokoonpanoa esimerkiksi kertoen keitä lapsia on illassa. Päivän aikana kasvattajat lisäksi ennakoivat keitä lapsista haetaan mihinkin aikaan: ”päivällisellä aika usein - - on tullu semmonen tapa meillä, että me käyvää läpi, et kuka [lapsista] haetaan ekana”. Kasvattajat myös ennakoivasti kertovat lapsille koska lapsi on samassa vuorossa tietyn lapsen kanssa, kuten tässä kasvattajan kuvailussa ilmenee: ”huomennahan te saatte leikkiä koko päivän yhdessä”.

Kasvattajat toiminnallaan *mahdollistavat lasten yhteistä toimintaa*. Vuorohoidossa lasten hoitoaikojen ollessa erirytmiset, saattavat hyvät ystävät nähdä toisiinsa harvoin. Tällöin kasvattajat pyrkivät mahdollistamaan ystäväysten yhteisen leikin heidän ollessa samaan aikaan paikalla: ”jos kaksi on oikein hyvät kaverit sen kerran näkevät toisensa niin on mahdollisuus ihan kahestaan leikkimiseen”. Kasvattajat kertoivat mahdollistavansa toiminnassa myös aikaa lapsille rakentaa leikkiä keskenään. Leikin mahdollistajana kasvattaja antaa lasten valita kenen kanssa he leikkivät: ”aika usein annan lapsien valita ite kavereitaan ja mikä on mieleistä tekemistä - - lapset sais olla sitten niitten kavereitten kans, kenenkä kanssa tuntuu hyvältä olla”. Toisaalta lasten yhteisen leikin lisäksi kasvattajat kuvasivat, kuinka he antavat lasten leikkiä halutessaan yksin ja ”sitäkin pitää kunnioittaa”. Havainnoimalla lasten leikkiä kasvattajat saavat tietoa lasten vertaissuhteista ja havaitsevat jos leikeissä tarvitaan kasvattajan ohjausta tai tukea.

Kasvattajat *tukevat ja ohjaavat yksittäistä lasta toimintaan* vuorohoidossa. Kasvattaja etsii lapsen kanssa vertaisen leikkiin tai he menevät yhdessä kysymään pääseekö lapsi jo meneillä oleviin leikkeihin mukaan:

”sit siinä vaan pitää aikuisen yrittää olla sillä lailla, että sä pikkusen vähä ohjaillet ja etit sen leikkiseurun tai kaverin. Koska jos joku [lapsi] tulee vaikka iltavuoroonki ja toiset on alkanu leikin, niin sitte siihen, kuinka sä [lapsi] pääset sinne mukaan”

Kasvattajat kuvailujen mukaan huolehtivat, että lapsi löytää pitkän vapaan jälkeen vertaissuhteita: ”tänäänkin tuli viikon loman jälkeen lapsi - - takasin hoitoon - - ja huolehdiin siitä, että niin kun lapsi pääsee sitten kavereitten kanssa taas

löytää sen, sosiaalisen yhteyden takasin". Lapsen voi olla haastavaa lähestyä pitkästä ajasta muita lapsia ja tarvitsee siihen silloin kasvattajan tukea. Kasvattajien mukaan lapset tarvitsevat usein enemmän kasvattajan tukea vertaissuhteiden rakentumisessa mitä enemmän lapsilla on paljon vapaapäiviä. Lapselle voi esimerkiksi tulla vastaan tilanteita, jossa lapset keskenään juttelevat asioista, joista vapaalla ollut lapsi ei tiedä mitään. Kasvattajien tulee toimia siten, että jokainen lapsi tuntisi kuuluvansa ryhmään: "lapsi tuntee, että hän kuuluu tähän ryhmään ja on osa tätä porukkaa että ei oo vaan sellanen vieraileva tähti - - siinä aikuisen tuki ja huomio sitten on tärkeä".

Lapset haluavat vuorohoidossa kasvattajia avukseen vertaissuhteiden luomiseen ja hakeutuvat kasvattajien seuraan: "ne sitte vähä yksinäisinä tuolla kulkee ja kiertää aikuisen jaloissa", jolloin kasvattajat tukevat lasta pääsemään mukaan leikkeihin. Vuorohoidossa lapsi voi tulla minä tahansa vuorokaudenaikana hoitoon, jolloin toiminta tai leikit ovat jo alkaneet, kuten tässä kasvattajan kuvailussa ilmenee:

" - - muutama semmonen lapsi, jotka aina tulee tai useesti tulee iltavuoroon just kello yksitoista ja tulee siihen päiväpiirille, sen huomaa niin ku niitten ilmeestä, kun ne on kaikki muut [lapset] siellä ja sit sä tuut silleen vähän silleen niin ku ujona sisään - -"

Kasvattaja pyrkii silloin ohjailemaan ja etsimään lapsen kanssa "leikkiseuraa" tai vertaista: "ettei kukaan jää siihen ittekseen pyörimään". Kasvattajien mukaan lapsen voi olla haastavaa päästä mukaan meneillä oleviin leikkeihin. Kasvattajat kannustavat lapsia leikkeihin muiden kanssa, ohjaavat leikkiä alkuun ja toimivat "tsempparina" ohjaamassa lapsia yhteisiin leikkeihin. Kasvattajat kuvasivat, että lasten ollessa luonteeltaan ujoja tai hiljaisia, he erityisesti tarvitsevat kasvattajan ohjausta "että pääsisivät mukaan leikkeihin". Kasvattajien vastuu vertaissuhteiden rakentumisesta korostuu vuorohoidossa sen lapsen kohdalla "joka käy satunnaisesti tai on niitä poissaoloja". Kasvattajien tulee olla "tuntosarvet herkinä" seuraamassa, koko ajan läsnä ja tarvittaessa tukemassa vertaissuhteiden rakentumista. Lasten tuen tarve vertaissuhteiden rakentumisessa on kasvattajien mukaan vuorohoidossa korostunut, koska lapsilla on paljon enemmän vertaiskontakteja.

Kasvattajat *tutustuttavat lapsia toisiinsa ja muodostavat pienryhmiä*. Kasvattaja tukee lasta tutustumaan muihin lapsiin ehdottamalla kenen kanssa lapsi voisi leikkiä. Kasvattajien mukaan heidän tulee huomioida, ettei lapsi leiki ”aina yhden saman” lapsen kanssa, vaan kasvattajien tulee ohjata lasta leikkimään myös muiden kanssa: ”et lapsille tulis niitä kaverisuhteita mahdollisimman moneen lapseen ja monenlaisiin lapsiin”. Kasvattajat pyrkivät näin toiminnallaan luomaan uusia vertaissuhteita lasten välille ja laajentamaan lasten vertaissuhteiden verkostoa myös yli ryhmärajojen. Kasvattajat ohjaavat lasta leikkeihin, jos tietty vertainen ei ole paikalla samaan aikaan lapsen kanssa: ”kerrotaan [lapselle], että [kaveri] on vapaapäivällä tai tulee myöhemmin ja sitte autetaan löytämään ne kaverit sitte jostain ja tekemiset”.

Kasvattajat muodostavat vuorohoidossa olevista lapsista pienryhmiä sekä leikkiryhmiä toiminnassa. Koska lasten hoitoajat ovat eriyttäviä, on kiinteitä pienryhmiä kasvattajien mukaan haastavaa toteuttaa. Pienryhmätoiminnalla kasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista niiden sisällä ja pyrkivät rakentamaan jatkuvuutta lasten vertaissuhteisiin. Lapset rakentavat kasvattajien mukaan kiinteämpiä vertaissuhteita pienryhmässä, ryhmäytyvät ja kukaan lapsista ei tällöin jää vertaissuhteiden ulkopuolelle. Pienryhmiä muodostetaan toiminnassa myös päivittäin uusia, jolloin kasvattajat huomioivat niitä muodostaessaan lasten olemassa olevia vertaissuhteita: ”katotaa vähä sillain niitä kaverisuhteita ja - - että tulee semmonen mukava - - päivä kaikille” sekä lasten ikää: ”jaetaan yleensä silleen kiin ku iän mukaan”, keskinäisiä kemioita ja hoitoaikoja. Kasvattajat kuvailuissaan suunnittelivat ja muodostivat leikkiporukoita lapsista, jotka eivät keksineet leikkiä sekä sekoittivat lapsia leikkiryhmiin, etteivät lapset aina leikkisi vain samojen lasten kanssa: ”pyritään omalla toiminnalla vaikuttamaan sitte siihe, niihin leikkikavereiden, tai leikkiporukoiden muodostumiseen ja sitä kautta, että lapsille tulee kaverisuhteita”.

6.2.2 Varhaiskasvattaja osallistuu toimintaan

Kasvattajat kuvasivat vuorohoidossa *osallistuvansa lasten yhteiseen toimintaan*. Osallistuessaan lasten leikkiin kasvattaja ohjaa ja tukee leikkiä. Leikkien aikana

kasvattaja voi tutustuttaa lapsia toisiinsa ja tukea siten vertaissuhteiden rakentamista lasten välillä. Kasvattajat kuvailujensa mukaan ovat erityisesti silloin mukana leikissä, kun vuorohoidossa on paikalla vähemmän lapsia: ”iltaisin just, kun on vähemmän - - lapsia, niin silloin pystyy paremmin huomioimaan lapsia ja osallistuun leikkeihin”. Yhteisessä leikissä lasten kanssa kasvattaja ohjaa leikin kulkua, kuten tässä lainauksessa kasvattaja kuvaa omaa rooliaan lasten leikeissä:

”Joskus se ihan niin kun on hyvä että lapset pääsee keskenään rakentaa sen leikin, joskus siellä tarvitaan se aikuinenkin ihan tunteella ja sitten mielikuvituksella mukaan leikkiin, onko se sitten joku kotileikki missä sä oot mummo tai on se sitten autoleikki että missä sä oot se korjaamosestä tai jotain mutta et semmosta ohjattua leikkiä sitten myös niin sillä tavoin tuetaan sitten”

Kasvattajat kertoivat menevänsä leikkeihin myös silloin mukaan, jos leikki lasten välillä ei muodostu: ”sitten aikuinen ohjaa, jos ei sitten leikit muodostu”. Kasvattaja suunnittelee lasten kanssa ”mitä vois leikkiä” ja ehdottaa lapsille leikkirooleja ja sen kulkua. Leikin tukeminen on kasvattajien mukaan ”tärkeätä” ja siten he tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista. Kasvattajat menevät fyysisesti lattialle lasten luo tukemaan leikkiä: ”niin ja meet ite sinne lattialle - - istut sinne niiden kanssa ja touhuat niiden kanssa”. Leikkeihin osallistuessaan kasvattaja voi vähitellen siirtyä taka-alalle leikeistä: ”mennään yhdessä [lapsen kanssa] jotain tekemään ja sit siihen rupee tulemaan muita lapsia ja sitten sää voit siitä hivutautua, jos sä näät että tässähän voi leikit onnistua”.

Kasvattajien tukevat lapsia ristiriitatilanteissa sekä *puuttuvat kiusaamiseen*. Kasvattajat seuraavat lasten leikkejä ja menevät tarvittaessa lasten ristiriitatilanteeseen tueksi. Kasvattajien mukaan on tärkeää puuttua konflikteihin samalla hetkellä, kun konfliktit tapahtuvat:

”konkreettisesti aina niihin tilanteisiin [konflikteihin] puututaan silloin, kun se tilanne on niin sanotusti päällä - - ei niitä niin ku lähdetä kahen päivän päästä selvittämään, et ne käydään silloin läpi siinä. Ja tietenkin lapsilla tulee eniten noissa leikeissä, vapaan leikin aikana ja niin kuin ne konfliktitilanteet ja muuten. Kyllä meillä on aikuiset niin ku koko ajan kuulolla.”

Ristiriitatilanteet ja konfliktit käydään yhdessä lasten kanssa läpi: ”niihin tartutaan, ne käsitellään silloin lapsen kanssa yhdessä” ja lisäksi kasvattajat mallitta-

vat ristiriitojen sopimista, opettavat lapsia keskustelemaan ja sopimaan sekä antavat myönteistä palautetta lasten sopiessa ristiriitoja itsenäisesti. Kiusaamiseen puuttuminen erään kasvattajan mukaan ”edesauttaa lasten turvallisuuden tunnetta ja sitä että jokaisen kaverin kanssa voi kyllä mennä leikkimään”. Kasvattajat käsittelevät lasten kanssa kiusaamista ja nimeävät lapsille kiusaamisen muotoja, kuten esimerkiksi leikistä pois jättämistä. Näissä tilanteissa kasvattajat kuvailivat sanoittavansa lapsille miltä tuntuisi jäädä ilman kaveria ja ohjaavat lasta asettumaan toisen lapsen asemaan: ”kyl se mun mielest lähtee pienest pitäen se empatia, et hei, et miltä susta tuntuis, jos sä jäisit nyt vaikka tohon, että nyt me ei leikitäsun kans”. Kasvattajat ohjaavat toiminnallaan lapsia tulemaan kaikkien kanssa toimeen ja huolehtivat ettei kukaan lapsista jäisi yksin.

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten vuorohoidon konteksti heijastuu lasten vertaissuhteiden rakentumiseen. Tutkimusilmiötä lähestyttiin laadullisesti ja lasten vertaissuhteiden rakentumista kuvailivat vuorohoidossa työskentelevät varhaiskasvattajat. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, miten varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa. Varhaiskasvattajia haastateltiin teemahaastattelun keinoin. Lasten vertaissuhteet olivat tutkimuksessa oikeutetusti keskiössä, sillä niiden pysyvyyden turvaaminen on määritelty laissa yhdeksi varhaiskasvatuksen tavoitteista (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Tämän tavoitteen toteutumista kuitenkin haastaa vuorohoitoon liitetyt erityispiirteet *eritytmisyys*, *epäsäännöllisyys* ja *ennakoimattomuus* (Peltoperä ym. 2016).

Tutkimuksessa havaittiin, että lasten hoitoaikojen eritytmisyys sekä siitä seurausta oleva vertaissuhteiden vaihtuvuus haastoi ja laajensi lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa. Eritytmisyys ilmiönä on liitetty aiemminkin vuorohoitoon Peltoperän ja kumppaneiden (2016) laatimissa vuorohoidon erityispiirteissä. Tämän tutkimuksen tuloksissa varhaiskasvattajat kuvailuissaan nimesivät näitä vuorohoitoon liitettyjä erityispiirteitä, tunnistivat niitä sekä kuvasivat niiden vahvaa yhteyttä lasten vertaissuhteiden rakentumiseen. Nämä erityispiirteet ovat vuorohoitoon vahvasti liittyviä rakenteellisia tekijöitä, jotka asettavat toiminnassa puitteita lasten vertaissuhteiden rakentumiselle. Tutkimuksen tulokset kokonaisuudessaan olivat samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa, joissa on tarkasteltu vuorohoitoa suhteessa lasten vertaissuhteisiin ja lasten hyvinvointiin. Seuraavaksi tarkastelen tutkimukseni tuloksia sitoen niitä aiempaan tutkimukseen.

Keskeisin havainto tutkimuksessa oli, että lasten vertaissuhteet rakentuivat varhaiskasvattajien kuvailuissa suhteessa siihen aikaan, jonka lapset eivät ole tai

ovat paikalla vuorohoidossa. Lasten paikallaolo vuorohoidossa määräytyy heidän hoitoaikojensa mukaan, jotka ovat seurausta lasten vanhempien epätyypillisistä työajoista. Aiemman tutkimuksen mukaan lasten vanhempien epätyypillisen työajan tekeminen voi mahdollistaa sen, että lapsi on paikalla vuorohoidossa harvoin tai lyhyitä aikoja kerrallaan vanhempien limittäessä omia työaikojaan (Moss 2009; Presser 2003; Sevón ym. 2017). Lisäksi on osoitettu, että epätyypillistä työaikaa tekevien perheiden lasten keskimääräiset tuntimäärät varhaiskasvatuksessa ovat pienempiä kuin säännöllistä työaikaa tekevien perheiden (Kekkonen ym. 2014). Kun lapsella on pitkiä vapaajaksoja ja hän on epäsäännöllisesti ja eriyttymisestä muiden lasten kanssa paikalla vuorohoidossa, voi lapsella olla tulosten mukaan haastavaa kiinnittyä toimintaan ja rakentaa vertaissuhteita, jolloin hän tarvitsee enemmän kasvattajien tukea. Lapsen vertaissuhteet pääsevät rakentumaan lapsen ollessa paikalla vuorohoidossa säännöllisemmin.

Vuorohoitoon on aiemmissa tutkimuksissa liitetty vuorovaikutussuhteiden suurta vaihtuvuutta (De Schipper ym. 2003; Salonen, Laakso & Sevón 2016; Siipainen 2018), mikä havaittiin myös tässä tutkimuksessa. Tulosten mukaan vaihtuvuutta tuottaa erityisesti lasten oleminen eriyttymisestä paikalla vuorohoidossa, mikä sekä haastaa että laajentaa lasten vertaissuhteiden rakentumista. Eriyttymisten hoitoaikojen haastaessa on lapsiryhmä kasvattajien mukaan jatkuvassa muutostilassa, vertaissuhteiden vaihtuvuus kuormittaa lapsia, lasten hoitoajat ovat eriyttymässä muiden lasten kanssa, lapsi ikävöi vertaisiaan ja lapselle ei välttämättä muodostu kiinteää suhdetta keneenkään lapseen. Toisaalta eriyttymisten hoitoaikojen koettiin myös laajentavan lasten vertaissuhteita, jolloin vaihtuvuus tuotti uusia vertaissuhteita, lapset olivat tottuneita vaihtuvuuteen ja lasten vertaissuhteiden verkosto oli isompi.

Tutkimuksessa havaittiin, kuinka lasten eriyttymiset hoitoajat tuottivat vuorohoidossa lasten vertaissuhteiden vaihtuvuutta, joka haastoi vertaissuhteiden rakentumista. Vaihtuvuutta kasvattajat kuvasivat ”jatkuvana muutostilana”. Muutostila tuotti ennakoimattomuutta ja vaihtuvuutta lasten vertaissuhteisiin, mikä kasvattajien kuvailujen mukaan kuormitti lapsia – lapset eivät tienneet ketä

lapsista oli milloinkin paikalla ja vertaissuhteiden verkosto oli suuri. Lisäksi lapset kohtasivat useita eri lapsia eri aikoina, ja heidän tuli päivittäin rakentaa uusia vertaissuhteita. Samankaltaisia tuloksia on havaittu aiemmissa tutkimuksissa, joissa vaihtelevien ja ennakoimattomien vertaissuhteiden on osoitettu haastavan vertaissuhteiden rakentumista (Roos 2015) sekä heikentävän lasten vuorovaikutusta toisten lasten kanssa ja heidän viihtymistään vuorohoidossa (De Schipper ym. 2003; Salonen, Sevón & Laakso 2020). Vertaissuhteiden vaihtuvuutta tässä tutkimuksessa tuotti kasvattajien kuvailema lasten hoitoaikojen eriytyminen, mikä on liitetty vahvasti vuorohoidon piirteisiin myös aiemmissa tutkimuksissa (De Schipper ym. 2003; Peltoperä & Hintikka 2016; Rönkä ym. 2017; Siippainen 2018). Vertaissuhde ei tulosten mukaan pääse rakentumaan, jos lapset ovat eriytyneesti paikalla vuorohoidossa. Lisäksi vertaissuhteiden ylläpitoa haastaa, etteivät lapset välttämättä näe eriytyneisyyden takia toisiaan vuorohoidossa useampaan päivään tai jopa viikkoihin.

Huolestuttava havainto tässä tutkimuksessa oli, ettei lapsille vaihtuvuuden vuoksi välttämättä muodostu kiinteää suhdetta keneenkään toiseen lapseen. Eriytyneesti tällaisessa tilanteessa varhaiskasvattajien tulisi Nivalan (2021) tutkimuksen havaintojen mukaan vahvistaa lapsen kuulumisen tunnetta ja osallisuutta sekä edistää myönteistä ja hyväksyvää vuorovaikutusta lasten välillä yksinäisyyden ehkäisemiseksi. Lisäksi olisi keskeistä pohtia, mitkä tekijät saattavat olla yhteydessä siihen, ettei lapselle ole vuorohoidossa muodostunut kiinteää suhdetta keneenkään lapseen – onko kyseinen lapsi ollut paikalla hyvin epäsäännöllisesti, eriytyneesti suhteessa muihin lapsiin, lyhyitä jaksoja kerrallaan vai liittyykö tilanteeseen kiusaamista?

Tutkimuksessa havaittiin, että haasteiden lisäksi hoitoaikojen eriytyminen myös laajensi lasten vertaissuhteiden rakentumista. Lasten vaihtuvuus tuotti lapsille uusia vertaissuhteita heidän hakeutuessaan leikkimään muiden lasten kanssa tietyn lapsen ollessa poissa, jolloin heidän vertaissuhteidensa verkosto laajeni. Tulosten mukaan erityisesti ne lapset, jotka ovat olleet pidempään vuorohoidossa, olivat tottuneempia vertaisten vaihtuvuuteen. Samansuuntaisesti Claessens ja Chen (2012) havaitsivat, että vaihtuvien hoitojärjestelyiden vaikutus

lapsen riippui lapsen aiemmista kokemuksista – jos lapsella oli aiempaa kokemusta vaihtuvuudesta, hän sopeutui helpommin uusiin ympäristöihin ja vaihtuvuus oli hänelle tuttua. Havaintoa voidaan kenties tulosten perusteella laajentaa koskemaan hoitojärjestelyiden lisäksi myös vertaissuhteiden vaihtuvuutta – kun lapsella on aiempaa kokemusta vertaissuhteiden vaihtuvuudesta, lapsi sopeutuu helpommin vertaisten vaihtuvuuteen.

Tutkimuksessa lasten vertaissuhteiden rakentumisen kannalta keskeistä kasvattajien mukaan oli, että lapset ovat samaan aikaan paikalla vuorohoidossa. Lapsille rakentui vertaissuhteita yli ryhmärajojen ja eri-ikäisten kanssa, erityisesti silloin, kun ryhmiä yhdisteltiin vuorohoidon ääriaikoina. Tulosten mukaan kasvattajat kokivat tämän vuorohoidon vahvuutena ja rikkautena, mikä ilmeni myös Peltoperän ja Hintikan (2016) havainnoissa vuorohoidosta. Tulosten mukaan kiinteämpiä vertaissuhteita, jopa ystävyysuhteita, rakentui niiden lasten välille, jotka olivat usein samassa vuorossa keskenään. Lapset tiesivät ketkä ovat heidän kanssaan vuorohoidossa, hakeutuivat toistensa seuraan jo ennen lapsiryhmien yhdistämistä ja suunnittelivat keskenään leikkejä.

Vuorohoidossa tulosten mukaan lapsiryhmät olivat yleensä määrältään pieniä erityisesti ääriaikoina aikaisissa aamuissa, iltaisin ja viikonloppuisin. Näissä lapsimäärältään pienemmissä ryhmissä lapsille tarjoutui enemmän aikaa vertaissuhteen rakentamiseen, erityisesti niillä lapsilla, jotka olivat usein samassa vuorossa. Aiemmissä tutkimuksissa (Rönkä ym. 2017, Salonen, Sevón & Laakso 2018; Siippainen 2018) vuorohoidossa pieneen ryhmäkokoon on liitetty toiminnan joustavuutta ja lapsilähtöisyyttä. Myös tässä tutkimuksessa kasvattajat kuvasivat, kuinka toiminnan joustavuuden ja pienen ryhmäkoon vuoksi lapset saivat keskittyä pienessä ryhmässä pitkäkestoisemmin leikkiin sekä vertaissuhteen rakentamiseen. Roosin (2015) tutkimuksessa ystävät ja leikki saivat suurimman huomion lasten kerronnassa, mikä osoittaa niiden tärkeyttä lapsille. Myös tässä tutkimuksessa ystävät ja leikki näyttäytyivät keskeisinä lapsille kasvattajien kuville. Lapset odottivat tietyn vertaisen, ystävän, olevan samaan aikaan paikalla vuorohoidossa ja kyselivät lapsen hoitoaikoja sekä sitä, ehtivätkö he leikkimään yhdessä.

Lisäksi tässä tutkimuksessa selvitettiin, miten varhaiskasvattajat toiminnallaan tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa. Varhaiskasvattajien mukaan heidän toimintansa oli yhteydessä lasten vertaissuhteiden rakentumiseen. Kasvattajat ohjasivat ja johdattivat lapsia toimintaan ennakoimalla lapsille keitä lapsista on paikalla, keitä haetaan ja koska lapset ovat yhdessä samassa vuorossa. Lisäksi kasvattajat mahdollistivat leikkejä lapsille yhdessä tai yksin ja havainnoivat leikkejä sekä tukivat ja ohjasivat yksittäisiä lapsia mukaan leikkeihin muiden kanssa sekä laajensivat lasten vertaissuhteita tutustuttamalla lapsia toisiinsa ja muodostamalla pienryhmiä. Osallistuessaan toimintaan kasvattajat tukivat ja ohjasivat leikkejä sekä tutustuttivat lapsia niissä toisiinsa. Kasvattajat myös puuttuivat kiusaamiseen ja tukivat lapsia ristiriitatilanteissa. Myös Salosen (2020) tutkimuksessa varhaiskasvattajat kuvasivat, miten he omalla toiminnallaan voivat helpottaa niitä haasteita, joita lasten yksilölliset hoitoajat sekä vaihteleva lapsiryhmä tuottavat lasten vertaissuhteiden rakentumiselle.

Aiemmissä tutkimuksissa on korostettu päivänkulun ja vuorovaikutussuhteiden ennakoimattomuuden haasteita lapsen hyvinvoinnille (De Schipper, Van IJzendoorn & Tavecchio 2004). Tässä tutkimuksessa kasvattajat tukivat tietoisesti lasten vertaissuhteita ennakoimalla lapsille muiden lasten hoitoaikoja. Koska lapset kyselivät tietyn vertaisen hoitoaikoja ja halusivat tietää, keitä hänen kanssaan on vuorohoidossa, kasvattajat ennakoivat lapsille keitä lapsia on paikalla ja keitä on vielä tulossa. Lisäksi lapset halusivat tietää koska ovat tietyn vertaisen kanssa samassa vuorossa. Ennakoinnilla hoitoajoista kasvattajat pyrkivät rakentamaan jatkuvuutta lasten vertaissuhteisiin, jonka on todettu tuovan lapsille turvallisuuden tunnetta epäsäännöllisiin rytmeihin vuorohoidossa (Peltoperä ym. 2016).

Tulosten mukaan kasvattajat mahdollistivat toiminnallaan lasten leikkiä sekä yhdessä muiden lasten kanssa että yksin. Erityisesti kasvattajat mahdollistivat niiden lasten yhteistä leikkiä, jotka näkivät toisiaan harvoin hoitoaikojen ollessa erirytmiset. Kasvattajat antoivat lasten valita leikkejään ja vertaisia, mahdollistivat aikaa leikin rakentumiseen ja pitkäkestoisuuteen sekä havainnoimalla

saivat tietoa lasten vertaissuhteista ja havaitsivat jos leikeissä tarvittiin kasvattajan tukea. Samankaltaisia tuloksia sekä Siippainen (2012) että Salonen, Sevón ja Laakso (2020) havaitsivat tutkimuksissaan, joissa vuorohoidon ääriaikoina oli paljon lasten vapaata leikkiä ja lasten omaehtoista toimintaa kasvattajan ohjatun toiminnan sijaan. Lisäksi samansuuntaisesti myös toiminnan aikatauluista joustettiin Salosen, Sevónin ja Laakson (2020) tutkimuksessa, jotta lasten pitkäkestoiset leikit mahdollistuisivat.

Tulosten mukaan kasvattajat toiminnallaan tukivat ja ohjasivat yksittäistä lasta mukaan meneillä oleviin toimintoihin ja leikkeihin. Erityisesti pitkän vapaajakson jälkeen lapsella oli tulosten mukaan haastavaa lähestyä muita lapsia – mitä enemmän lapsilla oli vapaapäiviä, sitä enemmän he kasvattajien mukaan tarvitsivat tukea vertaissuhteiden rakentumiseen. Myös Roos (2015) havaitsi tutkimuksessaan, että lasten pitkät vapaat vaikuttavat vertaisryhmän dynamiikkaan, jolloin kasvattajan tulee tukea lasta toimintaan mukaan pääsemisessä. Samansuuntaisesti Salosen, Laakson ja Sevónin (2016) tutkimuksessa kasvattajat tukivat lasten vertaissuhteita saapumistilanteissa, joissa kasvattajat ohjasivat ja auttoivat päiväkotiin saapuvaa lasta mukaan vertaisryhmään ja vuorovaikutukseen muiden lasten kanssa. Tässä tutkimuksessa lapset tulosten mukaan hakeutuivat kasvattajien seuraan ja halusivat kasvattajia avukseen vertaissuhteiden luomiseen. Tulosten mukaan kasvattajat kokevat, että heillä on vastuu lasten vertaissuhteiden rakentumisesta ja jokaisen lapsen tulisi tuntea kuuluvansa ryhmään. Vuorohoidossa erityisesti niiden lasten kuulumista ryhmään tulee kasvattajien mukaan tukea, jotka ovat satunnaisesti ja lyhyitä jaksoja kerrallaan.

Tulosten mukaan kasvattajat tutustuttivat lapsia toisiinsa ja muodostivat toiminnassa erilaisia pien- ja leikkiryhmiä. Lapsilla on Roosin (2015) tutkimuksen mukaan erilaisia valmiuksia rakentaa vertaissuhteita, minkä vuoksi he voivat tarvita siihen kasvattajan tukea. Myös tässä tutkimuksessa kasvattajat toimivat lapsen tukena tutustumisessa ja vertaissuhteiden rakentumisessa. Lasten vaihtuvuus tuotti kuitenkin haasteita pienryhmien muodostamiselle. Pienryhmätöiminnällä tuettiin lasten vertaissuhteiden rakentumista niiden sisällä ja pyrittiin

rakentamaan jatkuvuutta lasten vertaissuhteisiin. Niitä muodostettiin lasten vertaissuhteiden, iän, keskinäisten kemioiden ja lasten hoitoaikojen mukaan. Myös Salosen, Sevónin ja Laakson (2020) tutkimuksessa kasvattajat huomioivat pienryhmiä muodostaessaan lasten iän ja vertaissuhteita. Toiminnallaan varhaiskasvattajat pyrkivät ehkäisemään vaihtelevaan lapsiryhmään liittyviä haasteita lapsille ja tukivat vertaissuhteiden rakentumista (Salonen, Sevón & Laakso 2020).

Pienryhmissä lapset tulosten mukaan rakensivat kiinteämpiä vertaissuhteita. Vertaissuhteiden rakentumisen kannalta pienryhmätoiminta tukee lasten kahdenkeskisten vertaissuhteiden laajenemista käsittämään useampia lapsia, kuten Hayn, Paynen ja Chadwickin (2004) tutkimuksessa – lapset alkavat viettämään enemmän aikaa useamman lapsen ryhmissä, kun saavat ensin kokemuksia vertaissuhteiden rakentumisesta kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa. Tämän havainnon vuoksi on keskeistä, että kasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista, jolloin lapset pääsevät vahvistamaan sosiaalisia taitojaan ja rakentamaan perustaa ryhmässä toimimiselle.

Osallistuessaan aktiivisesti lasten leikkeihin kasvattaja tuki ja ohjasi leikkiä sekä tutustutti lapsia toisiinsa. Samansuuntaisesti Shinin (2010) tutkimuksessa erityisesti pienten lasten vertaissuhteiden tukemisessa kasvattajan tuki koettiin keskeisenä – kasvattaja tulkitsee lapsen vuorovaikutusaloitteita, vastaa niihin ja laajentaa vuorovaikutusta lasten välillä sanoittamalla aloitteita muille lapsille. Tulosten mukaan kasvattajat olivat mukana leikeissä erityisesti vuorohoidon ääriaikoina, jolloin paikalla oli vähemmän lapsia. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että lapsimäärältään pienessä ryhmässä kasvattaja pystyy paremmin vastaamaan lasten vuorovaikutusaloitteisiin (Ahnert, Pinguart & Lamb 2006; De Schipper, Riksen-Walraven & Geurts 2006; Pianta, Downer & Hamre 2016; Sheridan, Williams & Pramling Samuelsson 2014; Siippainen 2018) ja lapsen ja kasvattajan välistä vuorovaikutusta on enemmän.

Tulosten mukaan on keskeistä, että kasvattajat tukevat lapsia ristiriitatilanteissa ja puuttuvat kiusaamiseen. Kiusaamisella on tutkimusten (Goswami 2011; Kyrönlampi & Kylmänen 2007) mukaan kielteinen yhteys lapsen hyvinvointiin. Tulosten mukaan kasvattajat käsittelevät lasten kanssa kiusaamista ja nimeävät

sen muotoja, joista tyypillisin oli lapsen jääminen leikkien ulkopuolelle. Samansuuntaisesti myös Kirveen ja Sajaniemen (2012) tutkimuksessa varhaiskasvatuksessa yleisimmin ilmenevä kiusaamisen muoto on toisen lapsen jättäminen ryhmän ulkopuolelle. Myös Kyrönlampi-Kylmäsen (2007) tutkimuksessa kasvattajat pohtivat ja keskustelivat kiusaamisesta yhdessä lasten kanssa ja siten auttoivat lapsia ymmärtämään, miksi kiusaaminen ei ole oikein. Tässä tutkimuksessa kasvattajat sanoittivat tyypillisimmin sitä, miltä tuntuisi jäädä ilman kaveria ja ohjasivat lasta empatiaan tukeakseen vertaissuhteiden rakentumista.

Vuorohoito on osa varhaiskasvatusjärjestelmää, jolla varmistetaan lasten tasavertainen pääsy varhaiskasvatukseen (Vandenbroeck & Lazzari 2014). Vuorohoidon järjestämisen ja toteuttamisen tavat vaihtelevat kunnittain vuorohoitoa koskevien erityissäädösten puuttuessa (Siippainen 2018) ja kunnat päättävät paikallisesti vuorohoidon järjestämisestä perheitä parhaiten palvelevalla tavalla (Malinen, Dahlblom & Teppo 2016; Peltoperä ym. 2016). Tässä tutkimuksessa havaittiin vuorohoidon erilaisia järjestämisen ja toteuttamisen tapoja varhaiskasvattajien kuvailuissa. Tutkimuksen tuloksissa vuorohoidon kontekstiin liittyi sekä haasteita että mahdollisuuksia lasten vertaissuhteiden rakentumiseen vuorohoidossa. Tämän lisäksi kasvattajat kuvasivat miten he toiminnallaan tukevat lasten vertaissuhteita vuorohoidossa.

Vuorohoitoon liittyy Peltoperän ja kumppaneiden (2016) mukaan erityispiirteitä, jotka havaittiin selkeästi myös tässä tutkimuksessa varhaiskasvattajien kuvailuissa. Tutkimuksen tulosten perusteella vuorohoidon erityispiirteet eivät ole pelkästään haasteita, jotka tulee huomioida vuorohoitoa järjestettäessä ja kehittäessä, vaan ne sisältävät myös mahdollisuuksia lasten vertaissuhteiden rakentumiselle. Vuorohoidossa on kuitenkin oleellista tämän tutkimuksen sekä aiemman tutkimuksen (De Schipper ym. 2003; De Schipper, Van IJzendoorn & Tavecchio 2004; Peltoperä ym. 2016) perusteella tarkastella, miten vuorohoidon vertaissuhteisiin saadaan lisää jatkuvuutta ja pysyvyyttä, mikä tukee lasten myönteisten vertaissuhteiden rakentumista ja siten lasten hyvinvointia (De Schipper ym. 2003; Goswami 2011). Koska varhaiskasvatuksen laadulla on vuo-

rohoidossa lapsen siellä viettämää tuntimäärää suurempi merkitys lapsen hyvinvoinnille (Anme & Segal 2003), tulee vuorohoidossa keskittyä laadun kehittämiseen. Vuorohoidon tarve ei yhteiskunnassa tule poistumaan, minkä vuoksi on keskeistä tarkastella vuorohoitoa ratkaisukeskeisesti kehittämisen kannalta, eikä kiinnittyä liikaa siihen liittyvään huolipuheeseen.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi toteutuu Schreierin (2012) mukaan suhteessa tutkimuksen tavoitteisiin. Keskeisenä tavoitteenani oli luoda kattava kuvaus lasten vertaissuhteiden rakentumisesta vuorohoidossa. Laadullinen lähestymistapa mahdollisti kattavan kuvauksen tavoittamisen huomioiden sen, että vuorohoitoa järjestetään ja toteutetaan Suomessa kunnittain eri tavoin. Lisäksi laadullinen lähestymistapa ja teemahaastattelu menetelmänä mahdollisti tutkitavan ilmiön ymmärtämistä tutkimuksen osallistujina olleiden varhaiskasvattajien näkökulmasta. Teemahaastattelu menetelmänä tarjosi kattavaa tietoa tutkitavasta ilmiöstä sekä tuotti niitä merkityksiä, joita tutkimuksen osallistujina olleet varhaiskasvattajat antoivat tutkittavalle ilmiölle. Lisäksi tietoa kerättiin vuorohoidon kontekstissa, mikä oli tutkitavan ilmiön konteksti.

Tässä tutkimuksessa käytetyn haastatteluaineisto on kerätty vuosina 2012–2013, mikä tulee huomioida tutkimuksen tuloksissa. Aineistonkeruun jälkeen on varhaiskasvatuksessa tapahtunut merkittäviä muutoksia. Voimaan on tullut uusi varhaiskasvatustilanne (540/2018) sekä useammat uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vuosina 2016, 2018 ja 2022. Varhaiskasvatukseen on lisäksi kohdistettu hallituksen toimesta leikkauksia. Aineistonkeruun aikaan tilanne sekä varhaiskasvatuksessa että siihen kuuluvassa vuorohoidossa on ollut erilainen verrattuna nykyhetkeen. Vaikka aineisto on verrattain vanhaa, tehdään samasta *Perheet 24/7*-tutkimushankkeesta kerätystä aineistosta yhä akateemista tutkimusta (ks. Peltoperä 2021; Salonen, Sevón & Laakso 2021) ja niistä saatavat tulokset ovat tuottaneet lisää tärkeää tutkimusta vuorohoidon arjesta.

Tutkimuksessa lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa tarkasteltiin varhaiskasvattajien kuvailemana. Tulokset ja tutkimuksesta saatu tieto on varhaiskasvattajien kertomaa vertaissuhteiden rakentumisesta eri vuorohoidon konteksteissa. On huomioitava, että tutkimukseen osallistujat tulkitsevat ja vastaavat haastattelukysymyksiin perustuen heidän omiin kokemuksiinsa. Myös haastattelutilanteisiin on voinut liittyä erilaisia rajoituksia. Tässä aineistossa havaitsin, että haastatteluita ei ollut tehnyt vain yksi tutkija, vaan niitä on toteuttanut useampi tutkija. Haastatteluiden kysymysten muodot, niiden järjestys ja laajuus sekä haastattelutilanteet olivat keskenään erilaisia, mikä on vaikuttanut aineiston laatuun sekä eri teemojen painottumiseen. Litteraateissa lisäksi oli merkintöjä muun muassa äänitteen katkeamisesta, epäselvästä puheesta sekä taustamelusta, mitkä myös vaikuttavat aineiston laatuun ja siten tutkimuksen luotettavuuteen.

Aineistossa ja varhaiskasvattajien kuvauksissa vertaissuhteiden rakentumisesta näyttäytyi vuorohoidon järjestämisen eri tapoja. Aineisto ilmensi näin tutkittavan ilmiön moninaisuutta sekä sitä, että tutkittavat ilmiöt muuttuvat vuorovaikutuksessa ja ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan (Puusa & Juuti 2020). Koska vuorohoidon järjestämisen tavat eroavat kunnittain, on huomattava, etteivät tutkimuksen tulokset ole yleistettävissä kaikkiin vuorohoidon konteksteihin ja on mahdollista, että erilaisten järjestämisen tapojen vaihtelu jäi tavoittamatta tässä tutkimuksessa. Tutkijana keskeinen tehtäväni analyysia toteuttaessani oli, että aineiston moninaisuus säilyi sitä tehdessä. Oli huomioitava, että tutkittavan ilmiön kannalta kaikki olennainen, myös enemmistöstä poikkeavat kuvaukset, tulivat edustetuiksi tuloksissa. (Schreier 2012.) Tutkimuksen tulokset ja niistä tehdyt tulkinnat saavat vahvistusta aiemmin tehdyistä tutkimuksista (ks. luku 7.1), mitä pidetään yhtenä tutkimuksen luotettavuuden kriteerinä (Eskola & Suoranta 2014).

Tutkimuksen luotettavuutta heikentävänä asiana voidaan pitää tutkimusprosessin pitkittymistä. Mitä enemmän aikaa tutkimuksen eri vaiheiden välillä oli, sitä haastavampaa minun oli tutkijana palata tutkimuksen äärelle. Tämä

näyttäytyi erityisesti tutkimuksen analyysia tehdessä. Analyysin edetessä havaittiin, että aineistossa oli sama haastattelu kaksi kertaa, mikä tarkoitti sitä, että tämän yksittäisen haastattelun pelkistin puolen vuoden aikavälillä kahteen kertaan. Vertailemalla haastattelusta analysoimiani pelkistettyjä ilmauksia eri ajankohtina näyttäytyi konkreettisesti tutkijan subjektiivinen asema analyysin toteuttamisessa – olin samasta haastattelusta pelkistänyt eri ilmauksia eri aikoina. Vertailun jälkeen tein näistä haastatteluista tekemistäni pelkistetyistä ilmauksista synteesin, jossa tulivat huomioiduksi molempina ajankohtina pelkistämäni ilmaukset. Havainto herätteli pohtimaan sitä, millaista tietoa kokonaan toinen tutkija olisi haastatteluista pelkistänyt.

Puusan (2020b) mukaan eivät kaksi tutkijaa koskaan päätyisi täysin samoihin tuloksiin, vaikka käytettävissä oleva tutkimusaineisto olisi sama. Kaikki eivät havaitse asioita samalla tavalla tai tulkitse niitä samoin (Puusa 2020b). Edellä kuvattu havaintoni ilmentää, että myös samalle tutkijalle aineisto saattaa näyttäytyä eri tavoin eri ajankohtina. Koska laadullisessa tutkimuksessa tutkija sekä tutkittava ilmiö ovat vuorovaikutuksessa keskenään, on tutkijan välttämätöntä reflektoida omaa subjektiivisuuttaan (Aaltio & Puusa 2020) ja myönnettävä olevansa tutkimuksen keskeinen työväline (Eskola & Suoranta 2014; Tuomi & Sarajärvi 2018). Keskeinen tutkijan subjektiivisuuteen liittyvä tutkimusprosessin vaihe on ollut analyysin toteuttaminen. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt raportoimaan omaan subjektiivisuuteeni liittyviä rajoituksia ja merkityksiä tutkimuksen toteutumiselle.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus painottuu tehdyn analyysin systemaattisuuden ja siitä tehtyihin tulkintoihin. Systemaattisissa analyysissa tulee avata kaikki prosessin aikana tehdyt valinnat, mahdolliset rajaukset sekä analyysin etenemistä ohjaavat periaatteet. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010.) Raportointia tehdessä olen pyrkinyt toistettavuuteen – analyysi on raportoitu vaiheittain (luku 5.5) ja luotettavuuden lisäämiseksi olen tutkimuksen liitteissä kuvannut analyysiä yhden pääluokan (liite 1) sekä analyysin ylä- ja pääluokkien (liite 2) osalta. Näitä tarkastellessa tutkimusta voidaan arvioida sekä tehdä mah-

dollisesti uusia tulkintoja. Lisäksi tulosten raportoinnissa aineistolainaukset tarjoavat mahdollisuuden arvioida analyysiprosessin etenemistä sekä tässä tutkimuksessa tehtyjen tulkintojen taustoja (Puusa 2020b).

7.3 Jatkotutkimusaiheet

Tässä tutkimuksessa selvitettiin lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidon kontekstissa. Tutkimuksessa saatiin tietoa varhaiskasvattajien kuvausten kautta lasten vertaissuhteiden rakentumisesta sekä niiden yhteydestä vuorohoidon erityispiirteisiin ja erityisesti vertaissuhteiden rakentumisesta suhteessa siihen aikaan, jonka lapset eivät ole tai ovat paikalla vuorohoidossa. Lisäksi saatiin tietoa siitä, miten varhaiskasvattajat tukevat omalla toiminnallaan lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa.

Tässä tutkimuksessa lasten vertaissuhteiden rakentumista tarkasteltiin varhaiskasvattajien näkökulmasta. Alun perin tämän tutkimuksen tarkoituksena oli nojata vahvasti lapsuudentutkimukseen, jonka tavoite on Alasen (2009) mukaan lasten ymmärtäminen yhteiskuntiansa ja yhteisöjensä jäseninä ja toimijoina sekä lapsuuden ymmärtäminen osana yhteiskuntaa, sen rakenteita ja kulttuuria – mitä lapsena oleminen ja lapsuus ovat lapsen näkökulmasta. Tarkoituksenani oli tutkia lapsen varhaiskasvatuspäivän rakentumista vuorohoidossa osallistuvan havainnoinnin ja haastattelun keinoin, jolloin lapset olisivat toimineet tutkimuksen informantteina. Tutkimuslupien saannin ja osallistuvan havainnoinnin haasteet muuttivat lopulta tutkimuksen suuntaa lasten sijaan varhaiskasvattajiin saadesani valmiin tutkimusaineiston *Perheet 24/7*-tutkimushankkeesta. Jatkotutkimukselle lasten vertaissuhteiden rakentumisesta lasten näkökulmasta olisi tarvetta, koska se toisi lapset esiin toimijoina tutkimuskohteen sijaan.

Vuorohoito ilmiönä mahdollistaa moninaisuutensa vuoksi useita kiinnostavia jatkotutkimuksen aiheita. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli tarkastella lasten vertaissuhteiden rakentumisen lisäksi varhaiskasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen rakentumista vuorohoidossa, josta ehdin myös tekemään

alustavaa analyysia. Analyysia tehdessä havaitsin monia mielenkiintoisia varhaiskasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen rakentumiseen yhteydessä olevia ilmiöitä, kuten lapsen vuorohoidossa kokemat ikävän tunteet ja kasvattajan niihin vastaaminen, lapsen kiintyminen kasvattajiin, lapsen yksilöllinen huomiointi ja kasvattajan fyysinen läheisyys. Analyysissa näyttäytyi myös paljon samoja ilmiöitä kuin lasten vertaissuhteiden rakentumisessa, kuten vaihtuvuus, ennakointi ja erirytmisyys, mitkä olivat yhteydessä vuorovaikutussuhteen rakentumiseen. Jatkossa tutkimusta voitaisiin suunnata varhaiskasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen rakentumiseen vuorohoidossa.

LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy. E-kirja (Luettu 15.10.2021).
- Ahnert, L., Pinguart, M. & Lamb, M. E. 2006. Security of children's relationships with nonparental care providers: a meta-analysis. *Child Development* 74 (3), 664–679.
- Alanen, L. 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Anne, T. & Segal, U. A. 2003. Center-based evening child care: implications for young children's development. *Early Childhood Education Journal* 30 (3), 137–143.
- Brennan, M. 2007. A culture of tenderness: teachers' socialisation practices in group care settings. *European Early Childhood Education Research Journal* 15 (1), 137–146.
- Claessens, A. & Chen, J.-H. 2012. Multiple child care arrangements and child well being: early care experiences in Australia. *Early Childhood Research Quarterly* 28, 49–61.
- De Schipper, E. J., Riksen-Walraven, J. M. & Geurts, S. A. E. 2006. Effects of child-caregiver ratio on the interactions between caregivers and children in child-care centers: an experimental study. *Child Development* 77 (4), 861–874.
- De Schipper, J. C., Tavecchio, L. W. C., Van IJzendoorn, M. H. & Linting, M. 2003. The relation of flexible child care to quality of center day care and children's socio-emotional functioning: a survey and observational study. *Infant Behavior & Development* 26, 300–325.
- De Schipper, J. C., Van IJzendoorn, M. H. & Tavecchio, L. W. C. 2004. Stability in center day care: relations with children's well-being and problem behavior in day care. *Social Development* 13 (4), 531–550.
- Eskola, J. & Suoranta J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gassman-Pines, A. 2011. Low-income mothers' nighttime and weekend work: daily associations with child behavior, mother-child interactions, and mood. *Family Relations* 60 (1), 15–29.

- Goswami, H. 2011. Social relationships and children's subjective well-being. *Social Indicators Research* 107 (3), 575–588.
- Halfon, S. & Friendly, M. 2015. Work around the clock. a snapshot of non-standard hours childcare in Canada. Occasional Paper 29. Toronto, CA: Child-care Resource and Research Unit.
- Han, W.-J. 2004. Nonstandard work schedules and child care decisions: evidence from the NICHD study of early child care. *Early Childhood Research Quarterly* 19, 231–256.
- Hay, D. F., Payne, A. & Chadwick, A. 2004. Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45 (1), 84–108.
- Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2017. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Holkeri-Rinkinen, L. 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Hyvärinen, M. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander, J. Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. E-kirja (Luettu 29.3.2021).
- Ikonen, M. 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 149–165.
- Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy. E-kirja (Luettu 15.10.2021).
- Kalland, M. 2011. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa M. Kalland & J. Sinkkonen (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet. Helsinki: WSOY, 147–171.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kekkonen, M., Rönkä, A., Laakso, M.-L., Tammelin, M. & Malinen, K. 2014. Lapsiperheet 24/7-taloudessa. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 52–69.

- Kinnunen, U., Malinen, K. & Laitinen, K. 2009. Työn ja perheen yhteensovittaminen: perheiden kokemuksia ja ratkaisuja. Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 125–147.
- Kirves, L. & Sajaniemi, N. 2012. Bullying in early educational settings. *Early Child Development and Care* 182 (3–4), 383–400.
- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli (toim.) *Ik-kunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja (Luettu 4.3.2021).
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2007. *Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus*. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto.
- Lammi-Taskula, J. & Siippainen, A. 2018. Vanhempien vuorotyö, lasten hyvinvointi ja yhteistyö vanhempien kanssa varhaiskasvatuksessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (4), 422–426.
- Le, V.-N., Schaack, D. & Setodji, C. M. 2015. Examining the associations between daily caregiving discontinuity and children’s social-emotional outcomes. *Developmental Psychology* 51 (5), 635–648.
- Lehtinen, A.-R. 2009. Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 138–155.
- Li, J., Johnson, S. E., Han, W.-J., Andrews, S., Kendall, G., Strazdins, L. & Dockery, A. 2014. Parent’s nonstandard work schedules and child well-being: a critical review of the literature. *Journal of Primary Prevention* 35, 53–73.
- Malinen, K., Dahlblom, T. & Teppo, U. 2016. Suomalainen vuorohoito. Teoksessa U. Teppo & K. Malinen (toim.) *Osaamista vuorohoitoon*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 12–24.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. 2. painos. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Moilanen, S. 2019. Managing the “triple demand”. Lone mothers’ non-standard work hours and work-family reconciliation. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Moilanen, S., May, V., Räikkönen, E., Sevón, E. & Laakso, M.-L. 2016. Mothers’ non-standard working and childcare-related challenges: a comparison between lone and coupled mothers. *International Journal of Sociology and Social Policy* 36 (1/2), 36–52.

- Moss, J. 2009. Juggling acts: how parents working non-standard hours arrange care for their pre-school children. *Social Policy Journal of New Zealand* 35, 68–78.
- Munter, H. 2001. Pienten lasten vertaissuhteet ja ystävyys. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Sirén-Tiusanen (toim.) *Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita*. Helsinki: WSOY, 93–116.
- Murtorinne-Lahtinen, M., Moilanen, S., Tammelin, M., Rönkä, A., & Laakso, M.-L. 2016. Mothers' non-standard working schedules and family time: enhancing regularity and togetherness. *International Journal of Sociology and Social Policy* 36 (1/2), 119–135.
- Nivala, E. 2021. Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research* 10 (1), 33–59.
- Opetushallitus 2022. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*.
- Patton, M. 2002. *Qualitative Research & Evaluation Methods*. 3. painos. Thousand Oak CA: Sage
- Peltoperä, K. & Hintikka, T. 2016. Pedagogiikan toteuttamisen erityispiirteitä vuorohoidossa. Teoksessa U. Teppo & K. Malinen (toim.) *Osaamista vuorohoitoon*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 148–167.
- Peltoperä, K. 2021. Vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden rakentamat merkitykset varhaiskasvatuksen vuorohoidolle. *Akateeminen väitöskirja*. Jyväskylän yliopisto.
- Peltoperä, K., Dahlblom, T., Turja, L., Rönkä, A., Collin, K., Hintikka, T. & Teppo, U. 2016. Vuorohoidon raamit. Teoksessa U. Teppo & K. Malinen (toim.) *Osaamista vuorohoitoon*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 62–84.
- Peltoperä, K., Turja, L., Vehkakoski, T., Poikonen, P.-L. & Laakso, M.-L. 2018. Privilege or tragedy? Educators' accounts of flexibly scheduled early childhood education and care. *Journal of Early Childhood Research* 16 (2), 176–189.
- Peltoperä, K., Vehkakoski, T., Turja, L. & Laakso, M.-L. 2020. Pedagogy-related tensions in flexibly scheduled early childhood education and care. *International Journal of Early Years Education*, 1–16.
- Perheet 24/7-tutkimushankkeen tiivistelmä. Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7-taloudessa (2011–2014). Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- Pianta, R., Downer, J. & Hamre, B. 2016. Quality in early education classrooms: definition, gaps, and systems. *Future of Children* 26 (2), 119–137.
- Presser, H. 2003. *Working in a 24/7 economy: challenges for American families*. New York: Russell Sage Foundation.
- Puroila, A.-M. & Estola, E. 2012. Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. *Journal of Early Childhood Education Research* 1 (1), 22–43.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Organisaatiokulttuurinäkökulma esimerkkinä laadullisen tutkimuksen yleistymisestä. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus Oy. E-kirja (Luettu 15.10.2021).
- Puusa, A. 2020a. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus Oy. E-kirja (Luettu 15.10.2021).
- Puusa, A. 2020b. Näkökulmia aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus Oy. E-kirja (Luettu 15.10.2021).
- Rasku-Puttonen, H. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) *Kasvatusvuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 111–125.
- Repo, K. & Kröger, T. 2009. Lasten päivähoito – Oikeus hoivaan ja varhaiskasvatukseen. Teoksessa A. Anttonen, H. Valokivi & M. Zechner (toim.) *Hoiva – Tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino, 200–218.
- Roos, P. 2015. *Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Rusanen, E. 2011. *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Helsinki: FinnLectura.
- Rutanen, N. 2013. Pienten lasten jännitteiset leikin tilat alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.) *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. Vastapaino: Tampere, 95–112.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander, J. Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. E-kirja (Luettu 29.3.2021).
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. E-kirja (Luettu 29.3.2021).

- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander, J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. E-kirja (Luettu 29.3.2021).
- Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. 2009. Pikkulapsiperheiden arjen paletti. Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 11-19.
- Rönkä, A., Malinen, K., Metsäpelto, R.-L., Laakso, M.-L., Sevón, E. & Verhoef-van Dorp, M. 2017. Parental working time patterns and children's socioemotional wellbeing: comparing working parents in Finland, the United Kingdom, and the Netherlands. *Children and Youth Services Review* 76, 133-141.
- Rönkä, A., Turja, L., Malinen, K., Tammelin, M. & Kekkonen, M. 2019. Flexibly scheduled early childhood education and care: experiences of Finnish parents and educators. *Early Years* 39 (4), 376-391.
- Salmivalli, C. 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salonen, E. 2020. Pienet lapset varhaiskasvatuksen vuorohoidossa. Epätyypillisten varhaiskasvatusaikojen merkitys kuulumisen neuvottelulle ja rakentumiselle. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Salonen, E., Laakso, M.-L. & Sevón, E. 2016. Young children in day and night care: negotiating and constructing belonging during daily arrivals. *Early Child Development and Care* 186 (12), 2022-2033.
- Salonen, E., Sevón, E. & Laakso, M.-L. 2018. Flexibly scheduled early childhood education and care: Finnish mothers' and educators' perceptions on young children's experiences and child-responsive practices. *International Journal of Early Childhood* 50, 193-209.
- Salonen, E., Sevón, E., & Laakso, M.-L. 2020. Evening early childhood education and care: reformulating the institutional culture. *Journal of Early Childhood Research* 18 (4), 418-432.
- Salonen, E., Sevón, E. & Laakso, M.-L. 2021. Pienten lasten osallisuus vuorohoidon iltojen vuorovaikutustilanteissa. *Journal of Early Childhood Education Research* 10 (2), 45-65.
- Schreier, M. 2012. *Qualitative Content Analysis in Practice*. Thousand Oak CA: Sage.
- Sevón, E., Rönkä, A., Räikkönen, E. & Laitinen, N. 2017. Daily rhythms of young children in the 24/7 economy: a comparison of children in day care and day and night care. *Childhood* 24 (4), 453-469.

- Sheridan, S., Williams, P. & Pramling Samuelsson, I. 2014. Group size and organisational conditions for children's learning in preschool: a teacher perspective. *Educational Research* 56 (4), 379–397.
- Shin, M. 2010. Peeking at the relationship world of infant friends and caregivers. *Journal of Early Childhood Research* 8 (3), 294–302.
- Siippainen, A. 2012. "Se tietynlainen vapaus että lapset tietää että koko talo on tyhjä" Vuorohoidon joustavat sukupolvisuhteet. Julkaisussa E. Pekkarinen, K. Vehkalahti & S. Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot vuosikirja 2012. Nuorisotutkimusverkosto: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*, 116–127.
- Siippainen, A. 2018. Sukupolvisuhteet, hallinta ja subjektifikaatio. Etnografinen tutkimus lasten ja aikuisten suhteista vuorohoitoapäiväkodissa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Sirén-Tiusanen, H. & Tiusanen, E. 2001. Päivärytmi ja toiminnan rakentuminen. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Sirén-Tiusanen (toim.) *Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita*. Helsinki: WSOY, 65–89.
- Statham, J. & Mooney, A. 2003. *Around the clock. Childcare services at atypical times*. UK: The Policy Press.
- Strazdins, L., Clements, M. S., Korda, R. J., Broom, D. H. & D'Souza, R. M. 2006. Unsociable work? Nonstandard work schedules, family relationships and children's well-being. *Journal of Marriage and Family* 68, 394–410.
- Strazdins, L., Korda, R. J., Lim, L. L.-Y., Broom, D. H. & D'Souza, R. M. 2004. Around-the-clock: parent work schedules and children's well-being in a 24-h economy. *Social Science & Medicine* 59 (7), 1517–1527.
- Tammelin, M. & Rönkä, A. 2013. Lapsiperheen arki ja 24/7- talous. Julkaisussa M. Virkajärvi (toim.) *Työelämän tutkimuspäivät 2012. Suomella töissä? Kestämistä ja kestävyyttä. Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisu* 4/2013, 306–318.
- Tammelin, M., Malinen, K., Rönkä, A., & Verhoef, M. 2017. Work schedules and work-family conflict among dual earners in Finland, the Netherlands, and the United Kingdom. *Journal of Family Issues* 38 (1), 3–24.
- THL 2020. *Varhaiskasvatus 2019 – Varhaiskasvatuksessa käytetään palveluseteliä yhä useammin. Tilastoraportti 33/2020 – 29.9.2020*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. 2005. Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 9–21.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Vandenbroeck, M. & Lazzari, A. 2014. Accessibility of early childhood education and care: A state of affairs. *European Early Childhood Education Research Journal* 22 (3), 327–335.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Viitattu 14.4.2022. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>.
- Verhoef, M., Tammelin, M., May, V., Rönkä, A. & Roeters, A. 2016. Childcare and parental work schedules: A comparison of childcare arrangements among Finnish, British and Dutch dual-earner families. *Community, Work & Family* 19 (3), 261–280.

LIITTEET

Liite 1. Esimerkki analyysistä pääluokassa *Lapset eriyttämiseksi paikalla vuorohoidossa*

Alaluokat	Yläluokat	Yläluokat	Pääluokka
Vuorohoidon lapsiryhmä jatkuvassa muutostilassa Ryhmytyminen haastavaa lasten vaihtuvien hoitoaikojen vuoksi Kiinteitä pienryhmiä ei voida muodostaa lasten hoitoaikojen vaihtuvuuden vuoksi	Ryhmä jatkuvassa muutostilassa	Hoitoaikojen eriyttäminen haastaa vertaissuhteita	Lapset eriyttämiseksi paikalla vuorohoidossa
Kaverisuhteiden rakentuminen haastavaa lasten vaihtuvuuden vuoksi Lapsilla kaverit vaihtuvat päivittäin vuorohoidossa varhaiskasvatusaikojen mukaan Lapselle kuormittavaa, kun ei tiedä keitä kavereita on hoidossa Lapselle haastavaa etsiä joka päivä uusi kaveri Lapsen vaikea päästä toimintaan kavereiden ollessa poissa	Vertaissuhteiden vaihtuvuus kuormittaa lapsia		
Lapsella voi mennä pitkän ajan vuorot ristiin kavereiden kanssa Lapsella voi mennä pitkän ajan vuorot ristiin parhaan kaverin kanssa Lapsen paras kaveri ei ole päivittäin paikalla	Lasten hoitoajat eriytyneissä muiden lasten kanssa		
Lapsella on ikävä tiettyä kaveria	Lapsella on ikävä tiettyä lasta		
Lapsella ei muodostu kiinteää suhdetta keneenkään lapseen	Lapsella ei muodostu kiinteää suhdetta keneenkään lapseen		
Vaihtuvuuden vuoksi lapsille syntyy uusia kaverisuhteita Lapset rakentavat ystävyyssuhteita toisen kaverin kanssa tietyn kaverin ollessa poissa	Lasten vaihtuvuus tuottaa uusia vertaissuhteita		
Lapset tottuneet kavereiden vaihtuvuuteen Lapset ovat tottuneet, ettei lempikaveri ole aina paikalla Lapset menevät leikkiin toisen kaverin tietyn kaverin ollessa poissa Lapset löytävät toisen kaverin tietyn kaverin ollessa poissa	Lapset tottuneet lasten vaihtuvuuteen		
Lasten kaveripiirit isompia Kaverisuhteiden verkosto on lapsilla suuri	Vertaissuhteiden verkosto isompi		

Liite 2. Analyysin yläluokat ja pääluokat tutkimuskysymyksittäin

1. Miten varhaiskasvattajat kuvailevat lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa?

Yläluokat	Yläluokat	Pääluokka
Ryhmä jatkuvassa muutostilassa Vertaissuhteiden vaihtuvuus kuormittaa lapsia Lasten hoitoajat eritymissä muiden lasten kanssa Lapsella on ikävä tiettyä lasta Lapsella ei muodostu kiinteää suhdetta keneenkään lapseen	Hoitoaikojen eritymys haastaa vertaissuhteita	Lapset erityisesti paikalla vuorohoidossa
Lasten vaihtuvuus tuottaa uusia vertaissuhteita Lapset tottuneet lasten vaihtuvuuteen Vertaissuhteiden verkosto isompi	Hoitoaikojen eritymys laajentaa vertaissuhteita	
Lapsille rakentuu vertaissuhteita ja leikkejä yli ryhmärajojen Lapset leikkivät kenen vaan lapsen kanssa Lapset leikkivät eri-ikäisten lasten kanssa	Vertaissuhteita yli ryhmärajojen ja eri-ikäisten kanssa	Lapset samaan aikaan paikalla vuorohoidossa
Lapset ovat samassa vuorossa Lapsille muodostuu ystävyysuhteita Lapset suunnittelevat keskenään leikkejä	Vertaissuhteita rakentuu samoissa vuoroissa	
Vähemmän lapsia Leikit pitkäkestoisempia	Enemmän aikaa vertaissuhteen rakentumiseen	
Lapsi kyselee kasvattajalta vertaisen hoitoaikoja Lapsi kyselee, ehtiikö leikkimään vertaisen kanssa	Lapsi odottaa vertaisen olevan samaan aikaan paikalla	

2. Miten varhaiskasvattajat tukevat lasten vertaissuhteiden rakentumista vuorohoidossa?

Yläluokat	Yläluokat	Päälouokka
Kasvattaja ennakoi lapsille keitä lapsia on paikalla Kasvattaja ennakoi keitä lapsista haetaan Kasvattaja ennakoi koska lapset ovat samassa vuorossa	Lasten hoitoaikojen ennakointi	Varhaiskasvattaja ohjaa ja johdattaa lapsia toimintaan
Kasvattaja mahdollistaa leikin yhdessä Kasvattaja mahdollistaa leikin yksin Kasvattaja havainnoi leikkiä	Lasten yhteisen toiminnan mahdollistaminen	
Kasvattaja tukee lasta vertaisen löytymisessä ja ryhmään kuulumisessa Kasvattaja auttaa lasta mukaan leikkeihin Kasvattaja ohjaa lasta leikkeihin Kasvattajalla vastuu vertaissuhteiden rakentumisesta	Yksittäisen lapsen tukeminen ja ohjaaminen toimintaan	
Kasvattaja tukee lasta tutustumaan muihin lapsiin Kasvattaja laajentaa lasten vertaissuhteita Kasvattaja muodostaa pienryhmiä Kasvattaja muodostaa leikkiryhmiä	Lasten tutustuttaminen toisiinsa ja pienryhmien muodostaminen	
Kasvattaja osallistuu lasten leikkeihin Kasvattaja tutustuttaa lapsia toisiinsa leikeissä Kasvattaja ohjaa lasten leikkiä Kasvattaja tukee lasten leikkiä osallistuessaan siihen	Lasten yhteiseen toimintaan osallistuminen	
Kasvattaja tukee ristiriitatilanteessa Kasvattaja puuttuu kiusaamiseen	Kiusaamiseen puuttuminen	